ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΑΠΟ ΤΑ ΦΑΡΑΣΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΣΤΑ ΠΕΤΡΑΝΑ ΚΟΖΑΝΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ, ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΙΩΑΝΝΑ Χ. ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ

ΑΕΜ: 0487

ΦΛΩΡΙΝΑ, 2020

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΑΠΟ ΤΑ ΦΑΡΑΣΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΣΤΑ ΠΕΤΡΑΝΑ ΚΟΖΑΝΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ, ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

«FROM FARASA CAPPADOCIA TO PETRANA KOZANI: A HISTORICAL ROUTE, LINGUISTIC AND FOLKLORE ELEMENTS, EDUCATION AND ECONOMY»

Εξεταστική επιτροπή

κ. Καμαρούδης Σταύρος (Επόπτης)

Αρχιμ. π. Χατζηεφραιμίδης Ειρηναίος (Β΄ βαθμολογητής)

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Ιωάννα Καραγκιόζη

Περιεχόμενα

Περίληψη 9

Abstract 10

Πρόλογος 11

1. Εισαγωγή 12

2. Μεθοδολογία 14

2.1 Σκοπός 14

2.2 Σημαντικότητα της έρευνας 14

2.3 Ερευνητικό ερώτημα 14

2.4 Τα εργαλεία της έρευνας 15

3. Γεωγραφικά στοιχεία 17

3.1 Τοποθεσία 19

3.1.1 Φάρασα 19

3.1.2 Βαρασός 20

3.1.3 Μπεσκαρντάς 21

3.1.4 Αφσάρι 21

3.1.5 Σάτι 21

3.1.6 Τάστσι 22

3.1.7 Τσουχούρι 22

3.1.8 Αποστάσεις χωριών 23

4. Γλώσσα 25

4.1 Το γλωσσικό ιδίωμα 25

4.1.1 Φωνητική αξία ορισμένων φθόγγων 25

4.1.2 Τα ουσιαστικά 27

4.1.3 Τα επίθετα 27

4.1.4 Τα ρήματα 27

4.1.5 Ιδιωματικές εκφράσεις 27

5. Λαογραφία - ήθη κι έθιμα 28

5.1 Παραδοσιακά τραγούδια 28

5.1.1 Παραδοσιακό Φαρασιώτικο τραγούδι: 28

5.1.2 Τουρκικό τραγούδι: 29

5.2 Μουσικά όργανα 30

5.2.1 Ζουρνάδες 31

5.2.2 Γκάιντα 31

5.2.3 Νταούλι 31

5.2.4 Ξύλινες κουτάλες 31

5.2.5 Ντέφι 32

5.2.6 Ούτι 32

5.3 Το έθιμο του γάμου 32

5.4 Γιορτές 33

5.4.1 Πάσχα 33

5.4.2 Χριστούγεννα 34

5.4.3 Θεοφάνια 34

5.4.4 Καρναβάλια 35

5.5 Παιχνίδια 35

5.5.1 Αγώνες με καβαλάρηδες 35

5.5.2 Το τσελίκι 36

5.5.3 Μακριά γαϊδούρα (εσέ τσοτουρούμ) 36

5.6 Ενδυμασία 37

5.6.1 Ανδρική φορεσιά 37

5.6.2 Γυναικεία φορεσιά 38

5.6.3 Παιδική φορεσιά 38

6. Κοινωνία – οργάνωση 39

6.1 Οικογένεια - δομή 39

6.2 Οικίες 40

6.2.1 Οντάς – δωμάτιο 41

6.3 Τοπική αυτοδιοίκηση – πρόεδροι 41

6.4 Εκκλησίες 41

6.5 Ντελάλης 42

6.6 Ταχυδρόμος 42

7. Εκπαίδευση 43

7.1 Εκπαιδευτικοί - δάσκαλοι 43

8. Οικονομία – διατροφή - ασχολίες 45

8.1 Οικονομία – παραγωγή 45

8.2 Φορολογία 46

8.3 Διατροφή 46

9. Ιστορικές εξελίξεις 48

9.1 Ο ξεριζωμός 48

9.2 Πετρανά: τοποθεσία – γεωγραφική θέση – ιστορικά στοιχεία 49

9.3 Το Τσιτσιλέρ 51

9.3.1 Άφιξη στο Τσιτσιλέρ 51

9.4 Νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο 52

9.5 Εκκλησίες 53

9.6 Τοπική αυτοδιοίκηση 54

9.7 Πολιτιστικός και μορφωτικό σύλλογος 56

9.8 Ασχολίες κατοίκων 58

9.9 Συνέντευξη – παρουσίαση κι αναπαράσταση φαρασιώτικης γυναίκειας στολής και του τρόπου ζωής 59

10. Αποτελέσματα 62

11. Συζήτηση 63

12. Συμπεράσματα 65

13. Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες 66

14. Βιβλιογραφία 67

14.1 Ελληνόγλωσσες 67

14.2 Ξενόγλωσσες 69

14.3 Δικτυογραφία 69

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 72

i. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ 72

ii. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ 73

Στη μνήμη των παππούδων μου και ειδικά

της γιαγιάς μου της Τριανταφυλλιάς από τα Άδανα

Περίληψη

«ΑΠΟ ΤΑ ΦΑΡΑΣΑ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΣΤΑ ΠΕΤΡΑΝΑ ΚΟΖΑΝΗΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ, ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

Η θέση των Φαράσων βρισκόταν στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Καππαδοκίας, στο ενδιάμεσο του Ταύρου και Αντιταύρου, μέσα σε ένα βαθύ φαράγγι. Διάφορες κοινότητες απαρτίζουν την περιοχή αυτή όπως το Ταστσί, το Πεσκαρντάς, το Σατή, το Τσουχούρι, ο Βαρασός, η Κίσκα, το Αφσιάρι. Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να παρουσιάσει τα λαογραφικά στοιχεία, το γλωσσικό ιδίωμα, την εκπαίδευση και την οικονομία που αναπτύχθηκαν στα Φάρασα και πώς στοιχεία αυτών μεταφέρθηκαν στην περιοχή των Πετρανών και διαμόρφωσαν την συνείδηση και τη συμπεριφορά των κατοίκων της. Το θέμα της παρούσας εργασίας έχει ελάχιστα διερευνηθεί και περιορίζεται σε μεμονωμένες εργασίες, περισσότερο αφηγηματικού χαρακτήρα. Επομένως η εργασία αυτή ίσως αποτελέσει μία συγκεντρωτική πηγή για όσους θέλουν στο μέλλον να προσπαθήσουν να πραγματοποιήσουν παρόμοιες έρευνες. Η έρευνα θεμελιώθηκε με βάση τις αρχές της ιστορικής εθνογραφίας. Χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενή και δευτερογενή δεδομένα. Στα πρωτογενή συμπεριλαμβάνεται η επιτόπια έρευνα, η οποία βασίστηκε στην άμεση και συμμετοχική παρατήρηση, καθώς και στη συνέντευξη, ενώ οι δευτερεύουσες πηγές αντλήθηκαν από άρθρα επιστημονικών περιοδικών, πρακτικά συνεδρίων, μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες, καθώς και από συνεντεύξεις κατοίκων των Πετρανών. Από τη συστηματική εξέταση των δεδομένων προκύπτει ότι μεταφέρθηκαν λαογραφικά, γλωσσικά και πολιτισμικά στοιχεία του πολιτισμού της περιοχής των Φαράσων στην περιοχή των Πετρανών Κοζάνης. Οι κάτοικοι των Φαράσων παρόλο που ζούσαν σε μια ευρύτερη αλλόθρησκη και τουρκόφωνη περιοχή, κατόρθωσαν να διατηρήσουν την εθνική και θρησκευτική τους ταυτότητα και τις παραδόσεις.

Λέξεις κλειδιά: ιστορία, εκπαίδευση, λαογραφία, οικονομία, Φάρασα Καππαδοκίας

Abstract

«FROM FARASA CAPPADOCIA TO PETRANA KOZANI: A HISTORICAL ROUTE, LINGUISTIC AND FOLKLORE ELEMENTS, EDUCATION AND ECONOMY»

Farasa was located in the area of Southeastern Cappadocia, in a deep canyon between Taurus and Antitavros. Various communities such as Tatsi, Peskardas, Sati, Tsouchouri, Varasos, Kiska, Afsiari constitute this area. The purpose of this research is to present the folklore elements, the linguistic idiom, the education and the economy that developed at Farasa and how these elements were transferred to the area of Petrana and shaped the consciousness and behavior of its inhabitants. The subject of the present research is underexplored and is limited to individual researches with a more narrative character. Therefore, this work may constitute a reference, for those who want to do similar research in the future. The research was based on the principles of historical ethnography. Primary and secondary data were used. The primary includes field study, which was based on direct and participatory observation, as well as interviews, while the secondary data were taken from scientific journal articles, conference's proceedings, postgraduate thesis and interviews from residents of Petrana. From the systematic examination of the data it appears that folklore, linguistic and cultural elements of the culture in the area of Farasa were transferred to the area of Petrana – Kozani. Although the residents of Farasa lived in a wider area of different religion and of Turkish language, they managed to maintain their national and religious identity and traditions.

Keywords: history, education, folklore, economy, Farasa Cappadocia

Πρόλογος

Το ενδιαφέρον μου για το συγκεκριμένο θέμα οφείλεται στην προσωπική μου ανάγκη να γνωρίσω καλύτερα τους κατοίκους και τον τόπο καταγωγής μου, καθώς και την ιστορία και προέλευση των προγόνων μου, τις συνθήκες στις οποίες έζησαν και επιβίωσαν σε πείσμα των αντίξοων και δύσκολων συνθηκών που επικράτησαν την εποχή εκείνη. Να προσδιοριστεί η εθνική ταυτότητα των προγόνων και κατά επέκταση των σύγχρονων κατοίκων της περιοχής. Για αυτό θα μείνω στις περιοχές – χωριά που έζησαν οι Φαρασιώτες που ήρθαν να κατοικήσουν στα Πετρανά.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σταύρο Καμαρούδη, αναπληρωτή καθηγητή στο Παιδαγωγικό Τμήμα Φλώρινας για τη συνεργασία την υποστήριξη και την πολύτιμη καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου και της συγγραφής της πτυχιακής μου εργασίας. Οι επιστημονικές του γνώσεις και το ερευνητικό του έργο αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για το δικό μου ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς και για την παρούσα ερευνητική εργασία.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον πάτερ Ειρηναίο Χατζηεφραιμίδη για την ενθάρρυνση και συμπαράσταση σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Ακόμη θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Ανδρέα Κωνσταντινίδη, απόγονο Φαρασιωτών παππούδων, για το υλικό που μου προμήθευσε, καθώς και τον Παπαδόπουλο Στάθη, για το υλικό που έχει συγκεντρώσει στο βιβλίο του με μαρτυρίες Φαρασιωτών και με βοήθησε ώστε να οργανώσω το υλικό της εργασίας μου, τον πρόεδρο του πολιτιστικού συλλόγου Πετρανών και τους κατοίκους του χωριού με τις μαρτυρίες τους.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου που μου συμπαραστάθηκε σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, τη μητέρα μου Ευγενία, το σύζυγό μου Σάββα και τους δύο γιούς μου, Ανδρέα και Χαράλαμπο.

1. Εισαγωγή

Σημαντικό για τη ζωή του ανθρώπου είναι να ξέρει την προέλευση και την ιστορία των προγόνων του και να προσδιορίσει την πολιτισμική του ταυτότητα. Η ανάδειξη του παρελθόντος μπορεί να φωτίσει πτυχές της ζωής του, να τις αναδείξει και να εξηγήσει τη συμπεριφορά, τη νοοτροπία, την κουλτούρα του. Ο Βρετανός Εθνολόγος Έντουαρντ Μπάρνετ Τάιλορ (Edward Burnet Tylor) στην εισαγωγή του βιβλίου του «ο Πρωτόγονος Πολιτισμός» εισήγαγε την καινοτόμο άποψη ότι ο πολιτισμός αποτελεί έκφραση της ζωής του ανθρώπου και «σύνθετο σύνολο που περιλαμβάνει τη γνώση, την πίστη, την τέχνη, το νόμο, τα ήθη και τα έθιμα και άλλες δεξιότητες που απέκτησε ο άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας». Σημαντικό όμως ρόλο στον πολιτισμό παίζουν η εκπαίδευση, αλλά και η οικονομική ανάπτυξη (Αθανασοπούλου, 2002). Έτσι λοιπόν όλα αυτά τα στοιχεία μαζί με την ιστορία, μπορεί να ειπωθεί ότι προσδίδουν την εθνική και πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου.

Τα ήθη και τα έθιμα συνθέτουν τη Λαογραφία ενός Λαού. Ακόμη η Λαογραφία είναι η συλλογή, η συναισθηματική και λογοτεχνική παρουσίαση του λαογραφικού υλικού, καθώς η ανάγκη να περισωθεί και να επιβιώσει η εθνική μας παράδοση, όπως και η παρουσίαση των έργων της λαϊκής μας τέχνης, της λαϊκής μουσικής και των λαϊκών χορών, ακόμα και η οργάνωση τελετών με εθνικές ενδυμασίες, (Κυριακίδου – Νέστορος, 1975: 59-60), αποτελούν δηλαδή ένα μέσο έκφρασης ενός Λαού.

Ένας άλλος τρόπος έκφρασης ενός Λαού είναι η γλώσσα. Η γλώσσα αποτελεί το μέσο για να μπορεί να επικοινωνήσει μια ομάδα ανθρώπων. Συνοπτικά, θα μπορούσε να αποδοθεί σύμφωνα με τον Καμαρούδη (2015) και να ειπωθεί ότι είναι ένα όργανο επικοινωνίας, γλωσσικών κοινοτήτων, με διπλή άρθρωση και φωνητική εκδήλωση. Όταν η γλωσσική μορφή απομακρύνεται αρκετά από τον κοινό γλωσσικό τύπο και ομιλείται από

σημαντικό αριθμό ομιλητών συνήθως σε σχετικά ευρεία γεωγραφική έκταση, συνθέτει μία διάλεκτο. Όταν αφορά μια μικρή σχετικά πληθυσμιακή και γεωγραφική παραλλαγή, τότε γίνεται λόγος για το γλωσσικό ιδίωμα. Μία από τις έξι διαλέκτους είναι η Καππαδοκική, η οποία σε κάποια μέρη έχει παραλλαχθεί σε ένα ιδιαίτερο ιδίωμα, αυτό των Φαράσων.

Στην παρούσα έρευνα παρουσιάζεται η γλώσσα, η λαογραφία, η εκπαίδευση και η οικονομία που αναπτύχθηκε στην περιοχή των Φαράσων της Καππαδοκίας από Έλληνες που επιβίωσαν στην περιοχή αυτή, η εκδίωξη κι ανταλλαγή τους με μουσουλμανικά πλήθη προερχόμενα από την Ελλάδα, όπως πρόσταζε άλλωστε η συνθήκη της Λωζάνης (1923).

Συγκεκριμένα στο πρώτο και δεύτερο κεφάλαιο επισημαίνεται ο σκοπός και η σημαντικότητα της έρευνας, η μεθοδολογία, η ερευνητική διαδικασία, οι συμμετέχοντες και τα εργαλεία. Στα επόμενα έξι κεφάλαια γίνεται αναφορά στη γεωγραφική θέση των Φαράσων που κατοικούνταν από τους προγόνους της περιοχής των Πετρανών Κοζάνης, στη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν, στη λαογραφία με τα ήθη κι έθιμα της περιοχής, στην οργάνωση του τρόπου ζωής, της εκπαίδευσης και της διαχείρισης της οικονομίας με τα μέσα που διέθεταν.

Από το ένατο κεφάλαιο και μετά γίνεται αναφορά στις ιστορικές εξελίξεις που ανάγκασαν τους Έλληνες της περιοχής να προσφύγουν στην Ελλάδα και να εγκατασταθούν στην περιοχής των Πετρανών Κοζάνης. Στη συνέχεια μελετάτε ο τρόπος ζωής κι οι επιρροές που δέχθηκαν στις συνήθειες της καθημερινότητάς τους από τη ζωή των προγόνων και στη διατήρηση των πολιτιστικών στοιχείων τους. Ακολουθεί η συζήτηση και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα, καθώς και οι περιορισμοί αλλά και οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Στο τέλος παρατίθεται το σύνολο των βιβλιογραφικών παραπομπών που χρησιμοποιήθηκαν.

2. Μεθοδολογία

2.1 Σκοπός

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να παρουσιάσει και να αναδείξει την ιστορική προέλευση του τόπου, της πορείας και της εξέλιξης των Φαρασιωτών της Καππαδοκίας που εγκαταστάθηκαν στα Πετρανά Κοζάνης, από το παρελθόν στο σήμερα και πώς επηρέασαν τη ζωή τους.

2.2 Σημαντικότητα της έρευνας

Η συγκεκριμένη έρευνα θα αναδείξει τις συνήθειες και του τρόπου ζωής των Φαρασιωτών που είχαν κατά τη διάρκεια της ζωής τους στην Καππαδοκία. Θα προσδιορίσει την ιστορική ταυτότητα των προγόνων των κατοίκων του χωριού Πετρανά Κοζάνης και θα ενισχύσει το πληροφοριακό υλικό που αφορά την περιοχή αυτή. Με αυτό τον τρόπο θα αναδειχθεί η πολιτισμική ταυτότητα των κατοίκων των Πετρανών και πώς μπόρεσαν να διατηρήσουν ή και να αναπτύξουν την ταυτότητα αυτή.

2.3 Ερευνητικό ερώτημα

Το ερώτημα που εξετάζεται στην παρούσα ερευνητική εργασία είναι τα παρακάτω:

- Ποια είναι τα ιστορικά στοιχεία ως προς τη λαογραφία, το γλωσσικό ιδίωμα, την εκπαίδευση και την οικονομία των Φαρασιωτών που εγκαταστάθηκαν στα Πετρανά Κοζάνης κι αν συνεχίζεται η παράδοση αυτή από τους σημερινούς κατοίκους της.

Συγκεκριμένα θα γίνει καταγραφή, βιβλιογραφική αλλά και μέσω ημισυνεντεύξεων, όλων των στοιχείων που δίνονται για τον τρόπο ζωής των κατοίκων στα Φάρασα, μέσα από αφηγήσεις και μαρτυρίες ανθρώπων, αφού προσδιοριστούν τα ιστορικά, λαογραφικά στοιχεία, η εκπαίδευση, η γλώσσα και η οικονομία. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στις δράσεις του πολιτιστικού και κατά πόσο είναι επηρεασμένες από τις συνήθειες των προγόνων τους.

2.4 Τα εργαλεία της έρευνας

Η έρευνα θεμελιώθηκε στις αρχές της ιστορικής εθνογραφίας. Χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενής και δευτερογενής πηγές. Αυτές είναι η επιτόπια παρατήρηση, για την καταγραφή της μορφής του χορού και των τραγουδιών, την εθιμοτυπική διαδικασία στη συμμετοχική παρατήρηση για την κατανόηση και μελέτη, αλλά και στη συνέντευξη, η οποία βασίστηκε στην ποιοτική προσέγγιση, εθνογραφικής μορφής.

Η συλλογή δεδομένων της επιτόπιας έρευνας υλοποιήθηκε στα Πετρανά Κοζάνης από το 1982 (συμμετοχή στο χορευτικό αρχικά, καθώς και σε διάφορα δρόμενα) ως σήμερα. Στην έρευνα συμμετείχε η Αναστασία Καραγκιόζη - Παπαδοπούλου, καθώς και η Ευγενία Αλεξιάδου – Καραγκιόζη, σε μορφή πληροφοριών, τραγουδιού και συνέντευξης, με προσωπικές μαρτυρίες και μαρτυρίες των παππούδων τους.

Οι δευτερεύουσες πηγές είναι τα πρακτικά συνεδρίων, τα άρθρα επιστημονικών περιοδικών, οι μεταπτυχιακές και διπλωματικές εργασίες, η σχετική βιβλιογραφία αλλά και σύγχρονων συγγραφέων, μέσω του Google Scholar κι όχι μόνο. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν: ιστορία, εκπαίδευση, λαογραφία, οικονομία, Φάρασα Καππαδοκίας

Οι πηγές ελέγχθηκαν για την αυθεντικότητά και την εγκυρότητά τους. Το μειονέκτημα που υπάρχει είναι ότι το βιβλίο του Παπαδόπουλου Ευστάθιου δεν αποτελεί επιστημονικό βιβλίο, αλλά οι πληροφορίες που δίνει είναι διασταυρωμένες, διότι υπάρχει συμμαρτυρία και είναι ευρέως γνωστές στους κατοίκους των Πετρανών από τις αφηγήσεις των ανθρώπων, οι οποίοι έφυγαν σχετικά πρόσφατα.

3. Γεωγραφικά στοιχεία

Μετά τις αποικίες που σημειώθηκαν από τους Ίωνες, Αιολείς και Δωριείς, καθώς και με τις εκστρατείες του Μ. Αλεξάνδρου, η Μικρά Ασία έγινε τόπος φιλοξενίας πολλών Ελλήνων, οι οποίοι διατήρησαν πολλά στοιχεία της καταγωγής τους αναπτύσσοντας νέους πολιτισμούς και πόλεις σε διάφορα μέρη της, όπως αναφέρει ο Αναστασιάδης (1975). Στην Εικόνα 1 μπορούμε να δούμε την εξάπλωση που έγινε κυρίως στα παράλια, αλλά και στο κέντρο της σημερινής Τουρκίας.

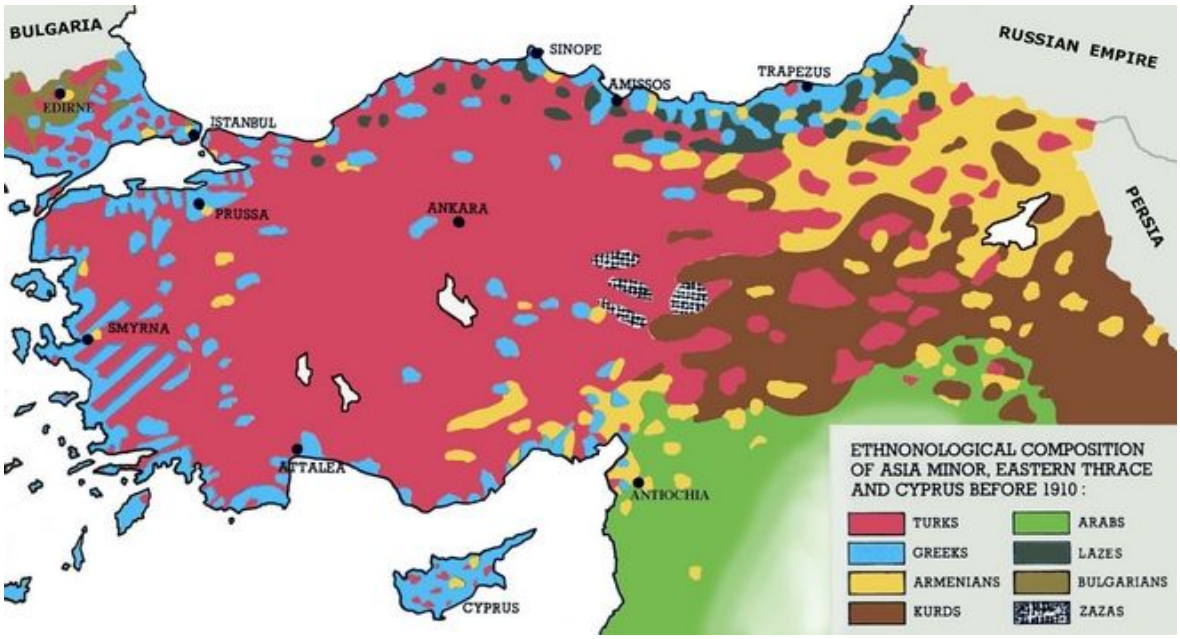

Εικόνα 1. *Χάρτης της Μ. Ασίας πριν το 1910, με σκιαγράφηση κατά εθνικότητα των περιοχών. Πηγή: https://hellenicresearchcenter.org/wp-content/uploads/2016/04/TG-1-Genocide-of-Ottoman-Greeks.pdf?fbclid=IwAR1X9612qxaLSdaieARoe4UeRkmXa3ZufuJmVXGqZ7HcaWcXF0S7a7BqUyc.*

Εκεί αναπτύχθηκαν διάφορες επαρχίες, όπως είναι αυτή της Φρυγίας, της Ιωνίας, της Βιθυνίας, του Πόντου, της Κιλικίας, της Καππαδοκίας κ.ά., όπως διαπιστώνεται στο χάρτη της Εικόνας 2.

Εικόνα 2. *Χάρτης της Μικράς Ασίας κατά επαρχία. Πηγή: https://enromiosini.gr/arthrografia/καππαδοκια/.*

Σιγά σιγά, ειδικά στο τέλος του Οθωμανικού κράτους, στην επαρχία της Καππαδοκίας αναπτύχθηκε μια συστάδα Ελληνικών χωριών, το ένα κοντά στο άλλο, με επίκεντρο την Καισάρεια, λόγω της μεγάλης αύξησης του πληθυσμού. Στον χάρτη της Εικόνας 3, παρατηρούμε τα μεγάλα κέντρα του Αγίου Κωνσταντίνου και των Φαράσων, που αποτελούσαν σημείο αναφοράς του Ελληνισμού στην περιοχή αυτή.

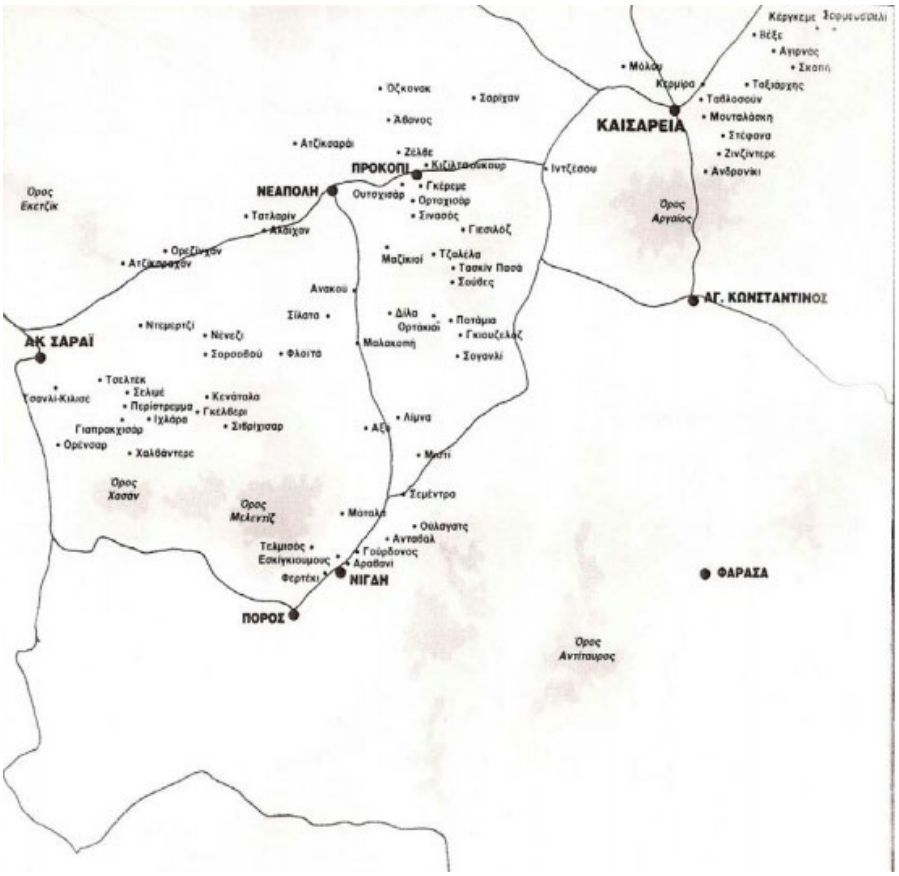

Εικόνα 3. *Χάρτης από την περιοχή της Καππαδοκίας – Φάρασα. Πηγή: από το Λεύκωμα Καππαδοκία, Περιήγηση στη χριστιανική Ανατολή, Αθήνα 1991,4.*

3.1 Τοποθεσία

3.1.1 Φάρασα

Σύμφωνα με τη Μερλιέ (1948, σελ. 21), τα Φάρασα είναι μια περιοχή της Νοτιοανατολικής Καππαδοκίας, ανάμεσα στις πανύψηλες κορφές και στο βαθύ φαράγγι που χωρίζει τον Ταύρο και τον Αντίταυρο.

Ήταν μια ολόκληρη Καππαδοκική περιφέρεια, που αποτελούνταν από ένα κεντρικό κεφαλοχώρι, τον Βαρασό, με άλλα πέντε Ελληνικά χωριά, το Αφσάρι, την Κίσκα (αρχαία

Κισκισσός), τον Σατή ή το Σατί, το Τσουχούρι ή Τζουχούρι, και το Φκόσκι ή Γαρσαντής, σύμφωνα με τον Αναστασιάδη Β. στο βιβλίο Τουρκικές λέξεις στο Φαρασιώτικο ιδίωμα (Τόμος Β΄, 1980). Ακόμη σύμφωνα με τον Πρωτοπρεσβύτερο Θεοδωρίδη (1988) υπήρχε και ένα ακόμη χωριό, το Ξουρδζάϊδι, νότια του Βαρασού, το οποίο διαλύθηκε το 1875 περίπου, όταν διαλύθηκε η δυναστεία των Κοζανογλαίων. Μετά τη διάλυση της Κουρδικής δυναστείας του Κοζάν, η περιφέρεια των Φαράσων προσαρτήθηκε διοικητικά στο νομό των Αδάνων εκτός του Βαρασού που υπαγόταν στην Καισάρεια, αλλά εκκλησιαστικά όλα τα χωριά εξακολουθούσαν να υπάγονται στην Αρχιεπισκοπή Καισαρείας.

3.1.2 Βαρασός

Τα Φάρασα βρίσκονται, κατά το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών στο βιβλίο Έξοδος (1982), 89 χλμ. Ν της Καισάρειας και 103 χλμ. Β-ΒΑ των Αδάνων, στις βορειοανατολικές πλαγιές ανώνυμου πρόβουνου του Αλά νταγ και 2,5 χλμ. Δ του ποταμού Ζαμάντη. Οι κάτοικοί τους το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (204 οικογένειες – 583 άτομα) και ελάχιστοι Τούρκοι (15 άτομα περίπου). Τα Φάρασα ήταν μουχταρλίκι και υπάγονταν στο μουδουρλίκι του Γιάχγιαλι, στο μουτεσαριφλίκι της Καισάρειας στο βαλελίκι της Άγκυρας. Εκκληστιαστικά ανήκαν στη μητρόπολη της Καισάρειας. Είχαν σχέσεις και συναλλαγές με ελληνικούς και τουρκικούς οικισμούς, μερικοί από τους οποίους βρίσκονταν έξω από τα σύνορα της Καππαδοκίας. Τα αναφέρω, παρόλο που δεν ήρθαν πρόσφυγες στα Πετρανά από το χωριό αυτό, ως κεφαλοχώρι της περιοχής.

3.1.3 Μπεσκαρντάς

Σύμφωνα με το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, στην Έξοδο (1982), «το Μπεσκαρdάς βρίσκεται 56 χλμ. ΝΑ της Καισάρειας και 41 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ζαμάντη ποταμού. Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες τουρκόφωνοι (32 οικογένειες -54 άτομα). Το Μπεσκαρdάς ήταν μουχταρλίκι και υπαγόταν στο μουρδουλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαμλίκι της Φέκε, στο μουτεσαριφλίκι του Κοζάν και στο βελελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκε στη μητρόπολη της Καισάρειας. Είχε σχέσεις με ελληνικούς και τουρκικούς οικισμούς».

3.1.4 Αφσάρι

«Το Αφσάρι βρίσκεται 75 χλμ. Ν-ΝΑ της Καισάρειας και 22 χλμ. ΒΑ των Φαρασών, μέσα σε ρεματιά και στις δυτικές πλαγιές του Τσαmbάζ νταγ, πρόβουνου του Κοζάν νταχ (Αντίταυρος). Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες ελληνόφωνοι (44 οικογένειες – 186 άτομα).Το Αφσάρι ήταν μουχταρλίκι και υπαγόταν στο μουδουρλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαμλίκι του Φέκε, στο Μουτεσαριφλίκι του Κοζάν και στο βελελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκε στη μητρόπολη της Καισάρειας. Είχε σχέσεις και συναλλαγές με ελληνικούς και τουρκικούς οικισμούς», όπως μας εξιστορεί η Έξοδος (1982), του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών.

3.1.5 Σάτι

«Το Σατί βρίσκεται 64 χλμ. ΝΑ της Καισάρειας και 38,5 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ταχταλίμεζαρ ντερέ, παραπόταμου του Ζαμάντη. Οι κάτοικοί του το

1924 ήταν Έλληνες τουρκόφωνοι (47 οικογένειες -180 άτομα). Το Σατί ήταν μουχταρλίκι και υπαγόταν στο μουρδουλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαμλίκι της Φέκε, στο μουτεσαριφλίκι του Σίσι (Κοζάν) και στο βελελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκε στη μητρόπολη της Καισάρειας. Είχε σχέσεις με ελληνικούς και συναλλαγές με ελληνικούς και τουρκικούς οικισμούς, μερικοί από τους οποίους βρίσκονταν έξω από τα σύνορα της Καππαδοκίας», κατά το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, στην Έξοδο (1982).

3.1.6 Τάστσι

«Το Ταστσί βρίσκεται 61 χλμ. ΝΑ της Καισάρειας και 43 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ζαμάντη. Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες τουρκόφωνοι (55 οικογένειες -219 άτομα). Το Ταστσί ήταν μουχταρλίκι και υπαγόταν στο μουρδουλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαμλίκι της Φέκε, στο μουτεσαριφλίκι του Κοζάν και στο βελελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκε στη μητρόπολη της Καισάρειας. Είχε σχέσεις και συναλλαγές με ελληνικούς και τουρκικούς οικισμούς», σύμφωνα με το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, στην Έξοδο (1982).

3.1.7 Τσουχούρι

Κατά το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, στην Έξοδο (1982), «το Τσουχόυρι (Cukurzurt) βρίσκεται 60 χλμ. ΝΑ της Καισάρις και 39 χλμ. ΒΑ των Φαράσων, στην κοιλάδα του Ζαμάντη . Οι κάτοικοί του το 1924 ήταν Έλληνες τουρκόφωνοι (83 οικογένειες -377 άτομα). Το Τσουχούρι ήταν μουχταρλίκι και υπαγόταν στο μουρδουλίκι της Κίσκας, στο καϊμακαμλίκι της Φέκε, στο μουτεσαριφλίκι του Κοζάν και στο βελελίκι των Αδάνων. Εκκλησιαστικά ανήκε στη μητρόπολη της Καισάρειας. Είχε σχέσεις με ελληνικούς και

τουρκικούς οικισμούς, μερικοί από τους οποίους βρίσκονταν έξω από τα σύνορα της Καππαδοκίας».

3.1.8 Αποστάσεις χωριών

Οι διαδρομές γινόταν με γαϊδούρια, με κάρα, αλλά κυρίως με τα πόδια. Οι παρακάτω διαδρομές είναι υπολογισμένες με μετάβαση με τα πόδια από το Ταστσί προς τα υπόλοιπα χωριά των Φαράσων, όπως φαίνονται στην Εικόνα 4 και δόθηκαν από τον Θωμαΐδη Λάζαρο, γεννημένος στο Ταστσί το 1902 (Παπαδόπουλος, 2009).

- Ταστσί ως Σατή, μια ώρα.
- Ταστσί ως Τσουχιριούτ μια ώρα.
- Ταστσί ως Πεσκαρντάς, μιάμιση ώρα.
- Ταστσί ως Κιουρούμζε, πέντε ώρες.
- Ταστσί ως Εβερέκ (Άγιος Κωνσταντίνος), έξι ώρες.

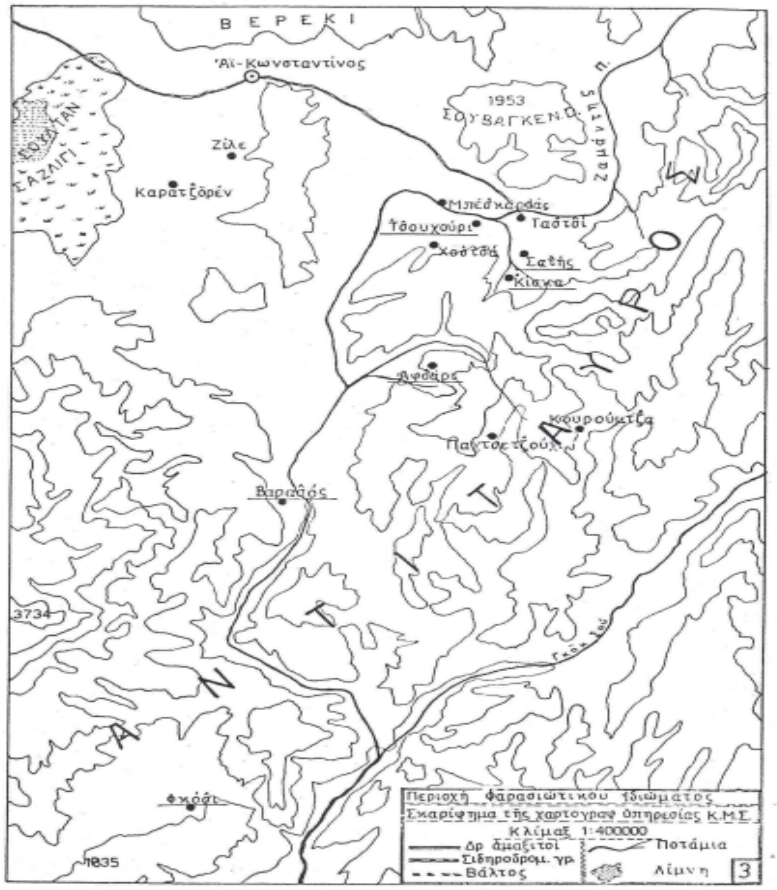

Εικονα 4. *Χάρτης περιοχής Φαράσων Πηγή: Anastasiadis, V. (1994). Μερικά ακόμη συντακτικά φαινόμενα στο γλωσσικό ιδίωμα των Φαράσων της Καππαδοκίας. Modern Greek Dialectology, 1, 11-43.*

4. Γλώσσα

Η γλώσσα που μιλούσαν στην περιοχή ήταν η Καππαδοκική, που ήταν ένα κράμα ελληνικής και τουρκικής γλώσσας (Καμαρούδης, 2015), αλλά και με επιρροές από την αρμένικη γλώσσα.

4.1 Το γλωσσικό ιδίωμα

Στην ευρύτερη περιοχή των Φαράσων αναπτύχθηκε ένα ιδιαίτερο ιδίωμα, το φαρασιώτικο. Οι Έλληνες της περιοχής επηρεάστηκαν από την τουρκική γλώσσα και την ενέταξαν στο λεξιλόγιό τους, έτσι σχηματίστηκε το ιδίωμα αυτό. Παρακάτω φαίνεται πώς προφέρεται το ιδίωμα και της επιρροές που έχει, σύμφωνα με το βιβλίο του Αναστασιάδη (1995):

4.1.1 Φωνητική αξία ορισμένων φθόγγων

- ä = ε πολύ ανοιχτό. Για παράδειγμα: täχλικäς ⟶ τεεχλικεές
- ΄γ = γ υπερωικό. Μπαίνει πριν από ε και ι και προφέρεται, όπως στη λέξη γάλα - έντονο. Για παράδειγμα: α΄γίς ⟶ α**γ**ίς,
- Ə = ε βαθύφωνο, που κλίνει προς το ϊ και παριστάνει φωνήεν με προφορά διάμεση ανάμεσα στο ε και το ι. Πρόκειται για το τούρκικο ι χωρίς τελεία και συναντάται σε λέξεις παρμένες από την τούρκικη.
- ΄ζ = ζ παχύ σαν το γαλλικό j (jardin).
- ΄κ = κ παχύ: ΄κάμι ⟶ **κ**άμι, χε΄κίμης ⟶ χε**κ**ίμης.

- λ' = λ παχύ: κα΄λό. Έτσι προφέρεται κυρίως στο τέλος των ουσιαστικών επιθέτων αρσενικού γένους, που προέρχεται από την τούρκικη, μόνο όταν είναι γυμνό από φωνήεν: ό ΄κάλ' ⟶ **κάλ'**, αλλά το ΄κάλη ⟶ **κ**άλη.
- ΄ν = ν φωνηεντικό . Προφέρεται μόνο με τη μύτη, χωρίς να ακουμπά η γλώσσα στον ουρανίσκο. Απαντά κυρίως σε λέξεις παρμένες από την τουρκική: σινίρι, τενίζι.
- ΄ν = ν ουρανικό. Συναντάται κυρίως σε καθαρά ελληνικές λέξεις στο σύμπλεγμα νκ, όταν προηγείται ε και ι και προφέρεται όπως στη λέξη κονιάκ: κλαί**ν**κα, κοφτί**ν**κα.
- Ξ = ξ παχύ (κσ).
- ΄π = π παχύ: ΄παράς ⟶ **π**αράς.
- ΄ρ = ρ παχύ: χο΄ρλατίζω ⟶ χο**ρ**λατίζω.
- ΄σ = σ παχύ: ΄σονι ⟶ **σ**όνι, όπως στή λέξη chambre.
- ΄τ = τ παχύ:΄ταζός ⟶ **τ**αζός.
- τ΄ζ = τ + ΄ζ παχύ: τ΄ζο ⟶ **τζ**ο.
- τ΄σ και ΄τ΄σ = στο πρώτο προφέρεται το σ ενώ στο δεύτερο και τα δυο. Παράδειγμα: ατ΄σεί ⟶ ατ**σ**εϊ, ενώ στο ΄τ΄σαούσης ⟶ **τσ**αούσης.
- ΄χ = χ υπερωικό. Παρατηρείται κυρίως σε λέξεις παρμένες από την τουρκική και προφέρεται όπως στη λέξη χαρά. Παράδειγμα: σε΄χέρι ⟶ σε**χ**έρι
- ΄ψ = ψ παχύ (πς)
- b, d, g = προφέρονται όπως στα λατινικά.
- δ-δ, κ-κ, λ-λ, μ-μ, ν-ν, π-π, ρ-ρ, σ-σ, τ-τ, φ-φ = προφέρονται διπλά πχ. τέσ-σαρα.
- ' = είναι η γνωστή απόστροφος, μπαίνει στη θέση ενός αποβλημένου φωνήεντος. Παράδειγμα: τρώει ⟶ τρω'

4.1.2 Τα ουσιαστικά

Κάποια ρήματα σχηματίζονται από τα ρήματα σε -ώ ή -ιέω με την κατάληξη -ημα και κάποια από τα σε -ίζω αλλά κι αυτά με την κατάληξη -ισμα. Παράδειγμα: Τσαλαπάτημα (το) (τσαλαπατώ = προσπαθώ) Ccapalamak = προσπάθεια, αγώνας, Ταβράντισμα (το) (davranmak) = κίνηση, βιάση.

4.1.3 Τα επίθετα

Κάποια σχηματίζουν μόνο αρσενικά επίθετα. Για παράδειγμα ο ατσεμής. Άλλα είναι αρσενικά και θηλυκά: ο αχιλλούς, η αχιλούσσα –μυαλωμένος –η κι άλλα σχηματίζουν και τα τρία γένη. Όπως ο αχιλσούζι, αχιλσούζα, το αχιλσούζι- άμυαλος –η -ο.

4.1.4 Τα ρήματα

Τα ρήματα που πήρε από την τουρκική γλώσσα, λήγουν σε –ίζω, σε –ιέ(γ)ω, σε –ά(γ)ω και σε –νω, -εύω και –σκω. Για παράδειγμα: ατσιτιέ(γ)ω, ατσιστιέω (acimak)= πονώ ’γιλατίζω, αγιλατίζω (agilamak) = δηλητηριάζω.

4.1.5 Ιδιωματικές εκφράσεις

Υπάρχουν ιδιωματικές εκφράσεις με επιρροές από την τούρκικη γλώσσα. «Αφΐσε με αόυ τσανσιχισή μου ή σόυ πόνο μου ή ού τάράι μου (= αφησέ με στή στενοχώρια μου, στον πόνο μου) και στην τούρκική canim sikilmak (= σφίγγεται η ψυχή μου, στενοχωριέμαι)» (Αναστασιάδης, 1976).

5. Λαογραφία - ήθη κι έθιμα

Αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους αποτελούσαν η διασκέδαση, ο χορός και το τραγούδι. Ξεφάντωναν σε γιορτές μέχρι αργά τη νύχτα ή και νωρίς το πρωί. (Παπαδόπουλος, 2009). Ειδικά στους γάμους υπήρχε συνοδεία της νύφης ως την εκκλησία με μουσικά όργανα, που έπαιζαν σε όλη τη διαδρομή.

5.1 Παραδοσιακά τραγούδια

Τα τραγούδια που τραγουδούσαν ήταν άλλα στα φαρασιώτικα και άλλα στα τουρκικά. Δυστυχώς δεν είναι όλα καταγεγραμμένα επίσημα, απλά διατηρούνται με προφορική διάδοση.

5.1.1 Παραδοσιακό Φαρασιώτικο τραγούδι:

ΕΛΑ ΠΟΥΛΙ ΜΟΥ

Έλα πουλίμ' να κάτσουμι

Να κατσέψουμε να γιάσουμε (γελάσουμε)

Γω σ΄ εσένα έχω σεβτά

Τις τουσμανί να κάψουμε (τους εχθρούς να κάψουμε)

Της κουτσίστρας τα πουλόκα

Του τσαρχού σου τα βυζόκα

Από γκρεμό έσερσαι μαύρο

Μ' έφαες μένα αύρο(άγουρο)

Τραγουδημένο από την Καλή Συμεωνίδου, κόρη του Ματθαίου Παπανικολάου, σύμφωνα με τον Παπαδόπουλο, (2009).

5.1.2 Τουρκικό τραγούδι:

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΑ 50 ΔΡΑΜΙΑ ΠΑΣΤΙΡΜΑ ΜΟΥ – ΚΟΝΙΑΛΙ

Χάνι-ε τα μπένιμ, ελι ντιρέμ, παστουρμά παστουρμά
Κονιαλί-ταμ μπασκασίνα, παστουρμά γιάρ-γιάρ
Κόνιαλιμ γιόρου, γιόρου γιαβρούμ γιόρου, ασλάν γιάρου γιόρου
αλντατίλαρ σένι, βερμεντίλερ μπένι.

Καϊσερί-ντεν Καραμάν-νταν, Κόνια-νταν, Κόνια-νταν
γκιουζέλ σέβεν μακρούν γκάλμαζ, ντούνια-ταν γιάρ-γιάρ
Κόνιαλιμ γιόρου, γιόρου γιαβρούμ γιόρου, ασλάν γιάρου γιόρου
αλντατίλαρ σένιμ, βερμεντίλερ μπένιμ.

Τραγούδι από την Καραγκιόζη-Αλεξιάδου Ευγενία (81 ετών, το 2018) κόρη της Τριανταφυλλιάς Αλεξιάδου που ήταν γεννημένη (1918-2004) στο Πεσκαρντάς των Αδάνων:

Το παραπάνω κείμενο ακολουθεί και με απόδοση στην ελληνική γλώσσα. Είναι τραγούδι που τραγουδιόταν κυρίως στο Ικόνιο, επειδή όμως ήταν κοντά γεωγραφικά, ήταν αρεστό κι αγαπητό, διαδόθηκε και στην περιοχή των Φαράσων με μεγάλη απήχηση, μάλιστα τραγουδιέται και παίζεται ακόμη στους γάμους που γίνονται και σήμερα. Η τουρκική γλώσσα είχε εξαπλωθεί στα χωριά των Φαρασών, καθώς οι κάτοικοι ήταν υποχρεωμένοι να

επιλέξουν ή τη γλώσσα ή τη θρησκεία τους. Τα χωριά που επέλεξαν το δεύτερο, είχαν γίνει κατά κύριο λόγο τουρκόφωνα.

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΑ 50 ΔΡΑΜΙΑ ΠΑΣΤΙΡΜΑ ΜΟΥ – ΚΟΝΙΑΛΙ

(Μετάφραση στα Ελληνικά)

Αχ, Κόνιαλή μου σαν σε ιδώ στην αγορά
και με σκέρτσο να μου κόβεις παστουρμά και σουτζουκάκι,
αμάν κόνιαλή μου,
με το μαχαίρι που κρατάς μου πήρες τη ζωή μου
χωρίς εσένα δεν μπορώ να ζήσω Κόνιαλή μου

Αχ, Κόνιαλή μου θέλω να γλεντήσουμε
στις ταβέρνες με ουζάκι παστουρμά και σουτζουκάκι να μεθύσουμε
ταίρι μου για να σε κάνω να μιλήσουμε
αμάν άμαν Κόνιαλή μου μαζί θα ζήσουμε

5.2 Μουσικά όργανα

Τα μουσικά όργανα ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των κατοίκων, σε διάφορες εκδηλώσεις, γάμους, πανηγύρια, γιορτές κ.ά.. Παρακάτω γίνεται μια παρουσίαση των οργάνων που κυρίως χρησιμοποιούσαν.

5.2.1 Ζουρνάδες

Είναι ένα ξύλινο πνευστό μουσικό όργανο, που δημιουργεί έναν απότομο και διαπεραστικό ήχο κι έχει οχτώ τρύπες στο μπροστινό μέρος. Χρησιμοποιούταν σε γάμους κι εορταστικές εκδηλώσεις.

5.2.2 Γκάιντα

Είναι ένα πνευστό μουσικό όργανο, που αποτελείται από ξύλο και ασκό. Αυτός που το έπαιζε έπρεπε να έχει γερά πνευμόνια, διότι η χρήση του απαιτεί να γεμίσει ο ασκός με αέρα και καθώς ξεφυσάει το ασκός δημιουργεί ήχο. Ιδιαίτερα αγαπητό όργανο. Ο ασκός κατασκευαζόταν με δέρμα προβάτου.

5.2.3 Νταούλι

Είναι ένα μεγάλο ξύλινο και κυλινδρικό, μπάσο τύμπανο, το οποίο το βαρούσαν με τα κοπάλια. Συνοδευτικό όργανο σε γάμους αλλά και γλέντια. Το χρησιμοποιούσαν ακόμη όταν γυρνούσαν τα σπίτια ντυμένοι καρναβάλια και υπό τον ήχο του νταουλιού χόρευαν κάνοντας αστεία και πειράγματα με τους οικοδεσπότες, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων.

5.2.4 Ξύλινες κουτάλες

Συνοδευτικό με χορούς, τα κρατούσαν αντίθετα και τα κροτούσαν μεταξύ τους. Αποτελούν χαρακτηριστικό των φαρασιώτικων χορών, που τα κρατούσαν οι γυναίκες και τα χτυπούσαν μεταξύ τους, βγάζοντας ρυθμικό ήχο.

5.2.5 Ντέφι

Κρουστό μουσικό όργανο, με μεταλλικά στοιχεία τοποθετημένα σε κυκλική ξύλινη κατασκευή. Συνόδευε τα μουσικά όργανα και χρησιμοποιούταν συχνά στις μουσικές εκδηλώσεις.

5.2.6 Ούτι

Έγχορδο μουσικό όργανο, που ήταν ιδιαίτερα αγαπητό και συνόδευε τα τραγούδια των κατοίκων. Παιζόταν με πένα, φέροντας μεγάλο ηχείο, σε αχλαδοειδές σχήμα, κοντό και φαρδύ μπράτσο και πλάγια κλειδιά. Λίγοι ήταν αυτοί που μπορούσαν να το χρησιμοποιήσουν.

5.3 Το έθιμο του γάμου

Επιδίωξη της κάθε νύφης με την οικογένειά της, ήταν να παντρευτεί στο ίδιο χωριό, θεωρούνταν μεγάλη τιμή για την οικογένειά της.

Ο πατέρας του αγοριού διάλεγε τη νύφη, τη ζητούσε από την οικογένειά της και μετά την έβλεπε ο γαμπρός. Την ώρα της προξενιάς έκαναν καλαμπούρια. Τότε ζητούσαν από κάποιον να πει ένα τραγούδι. Ήξεραν βέβαια ότι αυτός δεν μπορούσε να τραγουδήσει και τον κορόιδευαν γελώντας. Ή απαιτούσαν να χορέψει και πάλι γινόταν το ίδιο. Τότε όριζαν την ημέρα των αρραβώνων, όπου δώριζαν δαχτυλίδια ή μαντήλι, με χορούς και τραγούδια.

Ο αρραβώνας ήταν ο προθάλαμος του γάμου. Η αρραβωνιασμένη κοπέλα πήγαινε στο σπίτι του μελλοντικού συζύγου της, μάλιστα την αποκαλούσαν «σημαδεμένη» οι χωριανοί της. Σε περίπτωση που συνέβαινε κάτι στον αρραβωνιαστικό, την τιμή της κοπέλας αναλάμβανε η οικογένεια του γαμπρού να την αποκαταστήσει, παντρεύοντάς τη με ένα άλλο μέλος της οικογένειας, π.χ. ο αδερφός, εφόσον υπήρχε και ήταν ελεύθερος.

Ο γάμος διαρκούσε μια βδομάδα, βάζοντας ως λάβαρο την ελληνική σημαία. Σφάζανε μοσχάρια, πίνανε και γλεντούσαν με όργανα όπως το ούτι, τη γκάιντα, το κανονάκι, το ντέφι, το νταούλι και τους ζουρνάδες. Οι άνδρες χορεύανε χώρια από τις γυναίκες. Μπροστά από την πομπή του γάμου υπήρχαν καβαλάρηδες, μάλιστα συμμετείχαν κι από τα γύρω χωριά. Την ώρα της στέψης οι καβαλάρηδες διοργάνωναν αγώνες, όπου συμμετείχαν όσοι είχαν άλογα. Το πρόσωπο της νύφης ήταν σκεπασμένο με ένα μαντήλι. Όταν τελείωνε το μυστήριο, ανέβαζαν τη νύφη πάνω σε ένα στολισμένο άλογο, για να πάνε όλοι μαζί στο χωριό του γαμπρού. Αφού υποκλινόταν για να χαιρετήσει τον κόσμο, πήγαινε να συναντήσει την πεθερά στην πόρτα του σπιτιού, όπου η πεθερά έσπαζε μια στάμνα και μετά έμπαινε μέσα στο σπίτι, (Παπαδόπουλος, 2009) .

5.4 Γιορτές

5.4.1 Πάσχα

Το Πάσχα μαζεύονταν στο Κουζουλούχ (Τεκέ), το παλιό μοναστήρι, ένα μέρος καταπράσινο με πολλές πηγές, όπου ανέβλυζε το αγίασμα (Λεβίδης, 1889). Ερχόταν κάτοικοι από τις γύρω περιοχές, για να γιορτάσουν όλοι μαζί. Στο τέλος έπαιρναν μέσα σε στάμνες αγίασμα. Την εορτή της Πεντηκοστής συγκεντρώνονταν πάλι, γιορτάζοντας και οι Τούρκοι μάλιστα μαζί, όπου διοργάνωναν γλέντια και αγώνες Πάλης. Άλλες φορές, το

Πάσχα, μαζεύονταν στα νεκροταφεία, κι όσοι περνούσαν τους δίνανε φαγητό, (Παπαδόπουλου, 2009). Σήμερα γιορτάζεται όπως σε όλη την Ελλάδα, στο προαύλιο της εκκλησίας.

5.4.2 Χριστούγεννα

Τα Χριστούγεννα οι γυναίκες μαζεύανε σφαχτά και διάφορα τρόφιμα. Μαγειρεύανε στο σχολείο κι όλο το χωριό γιόρταζε για μια βδομάδα. Την Πρωτοχρονιά λέγανε ως ευχή το «τσοχ σενελερέ», που σήμαινε χρόνια πολλά, (Παπαδόπουλος, 2009).

Τα παιδιά λέγανε τα κάλαντα και ανέβαιναν στο ντάμι, την οροφή του σπιτιού, έριχναν από το τζάκι ένα σκοινί με τσιγγέλι και φώναζαν «Δέβας και κρέμας». Τότε η σπιτονοικοκυρά κάρφωνε στα κλαδάκια του τσιγκελιού τσουρέκια, σουτζουκάκια, μπουρέκια κι ότι άλλο είχε το σπιτικό της (Παπαδόπουλος, 2009).

Σήμερα τα παιδιά γυρίζουν και λένε τα κάλαντα την παραμονή των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, όπου τους δίνονται χρήματα και κεράσματα.

5.4.3 Θεοφάνια

Την ημέρα των Φώτων πήγαιναν στην εκκλησία κι εκεί δημοπρατούσε ο παππάς τον Σταυρό, μετά τη Θεία Λειτουργία και το Μέγα Αγιασμό. Όριζε στην αρχή την τιμή για το ποιος θα τον βγάλει από το μπακράτσι (χάλκινο σκεύος) και στη συνέχεια δημοπρατούσε τον Σταυρό. Αυτός που πρόσφερε τα περισσότερα πλησίαζε, έβγαζε τον Σταυρό και πρώτος από όλους τον ασπαζόταν. Το θεωρούσαν για καλό όποιος τον έβγαζε, διότι ευλογίες θα διαδεχόταν τη ζωή του. Κατόπιν πηγαίνανε στο ποτάμι κι όταν έριχνε ο παπάς τον Σταυρό έπεφταν τα παλικάρια στο νερό για να τον βγάλουν. Μετά πηγαίνανε από σπίτι σε σπίτι

ψάλλοντας το «εν Ιορδάνη..» κι ευλογούσαν τα σπίτι με αγιασμό. Οι κάτοικοι τους έδιναν ό,τι είχαν: χρήματα, τρόφιμα, αυγά, κότες. Το βράδυ αφού έτρωγαν όλοι μαζί, δίνανε τα υπόλοιπα από το παραθυράκι στους φτωχούς. Το έθιμο κρατεί ακόμη και σήμερα, με την περιφορά της εικόνας και του αγιάσματος, όπου τα παλικάρια του χωριού που είναι γύρω στα δεκαέξι με δεκαεπτά χρονών, γυρίζουν με τον Σταυρό και τον Αγιασμό με τον βασιλικό. Οι κάτοικοι ανοίγουν τα σπίτια τους για να τα ρίξουν αγιασμό και τους δίνουν χρήματα και κεράσματα. Από τα χρήματα αυτά ένα μέρος πηγαίνει στην εκκλησία και τα υπόλοιπα τα μοιράζονται, ως μια βοήθεια για τον στρατό που θα ακολουθήσει τη ζωή τους, (Παπαδόπουλος, 2009).

5.4.4 Καρναβάλια

Από την Πρωτοχρονιά έως τα Φώτα γιορτάζανε, σφάζοντας μεγάλα μοσχάρια και γλεντούσαν με ζουρνάδες (Παπαδόπουλος, 2009). Σήμερα δεν τηρείται το έθιμο, ως το 1980 όμως φορούσαν τα μικρά παιδιά ρούχα των γονιών ή παππούδων, με σκουφί στο πρόσωπο για να μην αναγνωρίζονται και γυρνούσαν στα σπίτια κάνοντας αστεία και πλάκες με πειράγματα μεταξύ τους.

5.5 Παιχνίδια

5.5.1 Αγώνες με καβαλάρηδες

Ήταν ένα παιχνίδι που το έπαιζαν καθώς εξελισσόταν ένας γάμος. Μαζευόταν περίπου στους εκατό καβαλάρηδες όπου με βέργες προσπαθούσαν να χτυπήσουν ο ένας τον

άλλον όπως το ακόντιο. Η συμμετοχή γινόταν και από Τούρκους, Αρμένηδες, αστυνόμους σε γήπεδο περίπου τετρακοσίων μέτρων (Παπαδόπουλος, 2009).

5.5.2 Το τσελίκι

Για να παιχτεί χρειαζόταν δύο ξύλινες βέργες, μια μακριά, που τη λέγανε τσιλίκα και μια μικρή, το τσιλίκι, που ήταν ξυσμένο στις άκρες. Βάζουν σημάδι και ρίχνουν πέτρες με σκοπό να πλησιάσουν περισσότερο. Αυτός που το πετυχαίνει αρχίζει και το παιχνίδι. Τότε βάζει σε μια σκαμμένη εσοχή στο έδαφος το τσιλίκι και ρίχνει με την τσιλίκα το τσιλίκι, όσο πιο μακριά μπορεί, με προσοχή να μην το πιάσουν τα άλλα παιδιά. Αν το πιάσει κάποιος τότε πηγαίνει αυτό το παιδί να ρίξει το τσιλίκι, ενώ ο πρώτος αλλάζει θέση και πηγαίνει απέναντι με τα άλλα παιδιά. Αν δεν το πιάσει κανένας, ένας από τους απέναντι ρίχνει το τσιλίκι για να χτυπήσει την τσιλίκα, κι αν την χτυπήσει παίρνει τη θέση αυτού που έριχνε.

Αν δεν χτυπήσουν τη τσιλίκα, ο κύριος παίχτης βάζει το τσιλίκι σε ένα σημείο κοντά στην εσοχή, χτυπά το τσιλίκι με την τσιλίκα του σε μια άκρη και αυτό ανασηκώνεται ψηλά. Μετά αν ο παίχτης το χτυπήσει μια φορά δυνατά τότε μετρά την απόσταση από το μέρος που έριξε μέχρι το σημείο πτώσης και όποιο νούμερο βρει θα είναι και οι πόντοι κερδοφορίας. Αν πριν χτυπήσει το τσιλίκι, το χτυπήσει άλλη μια φορά – ως δύο- τότε τους πόντους τους μετρά με το τσιλίκι κι όχι με την τσιλία. Κι αν το χτυπήσει δυο φορές (συνολικά τρεις φορές), τότε οι πόντοι μετρούν διπλά μετρώντας με το τσιλίκι κ.ο.κ..

5.5.3 Μακριά γαϊδούρα (εσέ τσοτουρούμ)

Παιζόταν από αγόρια που ήταν χωρισμένα σε δυο ομάδες. Μια ομάδα αναλάμβανε το ρόλο της γαϊδούρας. Πήγαιναν κοντά σε ένα δέντρο, ο πρώτος το ακουμπούσε με τα δυο

του χέρια σκυμμένος με γυρισμένη την πλάτη, ακολουθούσε ο επόμενος, ο επόμενο έως να σχηματιστεί μια γαϊδούρα. Τότε τα παιδιά της άλλης ομάδας έπαιρναν φόρα και πηδούσαν πάνω από τα παιδιά της πρώτης ομάδας, έως να ανέβουν όλοι. Αν τα κατάφερναν χωρίς να τους ρίξουν, τότε κέρδιζαν.

5.6 Ενδυμασία

Τα ρούχα τα κατασκεύαζαν από μαλλί που γνέθανε από τα πρόβατα. Τις κάλτσες τις έπλεκαν οι γυναίκες, με μαλλί, μάλιστα οι γυναίκες είχαν όμορφα κεντήματα και ήταν πιο περιποιημένες (Παπαδόπουλος, 2009). Το Ζωνάρι το φορούσαν άνδρες – γυναίκες, μετά τα δώδεκα. Οι ελεύθερες και νέες κοπέλες φορούσαν ανοιχτόχρωμες μαντήλες – το τσεμπέρι - στο κεφάλι, ενώ οι πιο παλιές σκουρόχρωμες, όπου κάλυπταν όλο το πρόσωπο, εκτός από τα μάτια. Είχαν καθημερινά και γιορτινά ρούχα, με τα οποία πήγαιναν στην εκκλησία.

5.6.1 Ανδρική φορεσιά

Η ανδρική φορεσιά αποτελούνταν από:

- Σαλβάρι ή σιαλβάρι (βράκα) με βρακοζώνα, είδος παντελονιού.
- Σάκο (σακάκι), είδος σακακιού.
- Κιοϊνέκ, φοριόταν από μέσα, είδος εσωτερικής φανέλας.
- Τόνι (σώβρακο), είδος εσώρουχου.
- Γελέκι, είδος πουκαμίσου.
- Μαύρο μαντήλι στο κεφάλι.
- Τσαρούχι, παπούτσι κλειστό δίχως κορδόνι ή μπότες.

5.6.2 Γυναικεία φορεσιά

Στο σπίτι μέσα το χειμώνα φορούσαν στα πόδια τους τα ντιρλίκια, πάνω από τις κάλτσες, που τα έπλεκαν οι ίδιες με μαλλί. Τα μαλλιά τα έπλεκαν σε κοτσίδες, δύο οι μεγάλες γυναίκες, ενώ τα μικρά κορίτσια είχαν περισσότερες. Η γυναικεία φορεσιά αποτελούνταν από τα κάτωθι:

- Βράκες (φαρδιές - σαλβάρι)
- Ποδιά (υπήρχε γιορτινή και καθημερινή)
- Εντερίν (πουκάμισο που έφτανε στους μηρούς)
- Ζωνάρι μακρύ έφτανε ως τρία μέτρα.
- Τεπελίκι (καπέλο κοντό).
- Μαντήλα, το φορούσαν πάνω από το καπέλο.
- Σαγιά, φόρεμα μακρύ, με δυο σχισίματα στο πλάι.
- Ζακέτα τσόχινη, με μακριά μανίκια, κεντημένη.
- Φλουριά τρεις σειρές. Τα φορούσαν συνήθως κρεμασμένα στο μέτωπο ή στο λαιμό, λίγο πάνω από το μπούστο.

5.6.3 Παιδική φορεσιά

Τα παιδιά φορούσαν ένα μακρύ κι ολόσωμο ένδυμα, που μπορεί να συνοδευόταν με ένα ζωνάρι στη μέση. Ήταν απλό, δίχως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Στην αρχή μάλιστα όταν ήρθαν στην Ελλάδα συνέχιζαν να ντύνουν κατά αυτό τον τρόπο τα παιδιά τους, λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων. Σιγά σιγά όμως προσαρμόστηκαν και ενσωματώθηκαν στις τοπικές συνθήκες της χώρας.

6. Κοινωνία – οργάνωση

6.1 Οικογένεια - δομή

Η οικογένεια αποτελούνταν από τον πατέρα, τη μητέρα, τα παιδιά και τους γονείς του πατέρα. Η οικογένεια είχε πατριαρχικό χαρακτήρα. Ο μεγαλύτερος στην οικογένεια ήταν αυτός που έπαιρνε τις αποφάσεις σχετικά με το ποιος θα έκανε τι, για παράδειγμα ποιος θα πάει στα πρόβατα, στο χωράφι, στα βόδια κ.ο.κ. (Παπαδόπουλος, 2009). Η γυναίκα δεν έκφερε δική της γνώμη για τίποτα. Όταν τα παιδιά παντρευόταν, τα σπίτια τους τα έχτιζαν τριγύρω , όπου τον πρώτο λόγο είχε πάλι ο πατέρας. Για αυτό οι μαχαλάδες είχαν το δικό τους όνομα και χαρακτηριζόταν από το επίθετο της οικογένειας. Έκαναν πολλά παιδιά, διότι χρειαζόταν χέρια για να καλλιεργούν τα χωράφια κι επειδή υπήρχε μεγάλη παιδική θνησιμότητα, λόγω της έλλειψης της ιατροφαρμακευτικής αγωγής, να υπάρχουν απόγονοι. Θεωρούταν ότι η νύφη ήταν άξια, όταν το πρώτο παιδί που γεννούσε ήταν αγόρι.

Μεταξύ των γυναικών στο σπίτι τον πρώτο λόγο τον είχε η πεθερά. Η Νύφη δεν απεύθυνε το λόγο απευθείας στον πεθερό, έστρωνε το τραπέζι να φάνε κι αφού έτρωγαν όλοι, τότε έτρωγε κι αυτή. Τα παιδιά γεννιόντουσαν πολλές φορές στα χωράφια, χωρίς ιδιαίτερη βοήθεια. Διαφορετικά, η μαμή ήταν αυτή που εκτελούσε τα καθήκοντα της γέννησης ενός παιδιού.

Κάθε οικογένεια καλλιεργούσε τα δικά της προϊόντα, έχοντας τα δικά της ζωντανά, ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες τους (οικοτεχνία). Υπήρχε μια σχετική αυτονομία, τουλάχιστον για τα βασικά προϊόντα. Η φιλοξενία ήταν χαρακτηριστικό της κάθε οικογένειας και πάντα υπήρχε το κέρασμα, είτε σε γλυκό του κουταλιού είτε σε πετιμέζι, το οποίο το φύλασσαν στο χώμα μέσα, για να μείνει δροσερό κι αναλλοίωτο.

Το στοιχείο της αλληλοβοήθειας ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένο καθώς βοηθούσαν ο ένας τον άλλον στο όργωμα, στη σπορά, στο θέρος σε οικογένειες που είχαν χάσει τον προστάτη τους ή που είχαν ξενιτευτεί, όπως στην Αμερική (Παπαδόπουλος, 2009).

6.2 Οικίες

Τα σπίτια ήταν χτισμένα από ντόπιους χτίστες, με χώμα και πέτρα. Ήταν κυρίως χαμηλά, με λίγα διώροφα κι όπου ευνοούσαν οι συνθήκες ανοίγανε τούνελ για να βάλουν τα ζώα και τα άχυρα. Υπήρχαν φυσικές σπηλιές τις οποίες χρησιμοποιούσαν ως αποθήκες. Το δάπεδο ήταν από χώμα και για να μη σηκώνει σκόνη έβρεχαν την σκούπα και το περνούσαν κάθε πρωί. Έστρωναν τσούλια και κιλίμια, και αν το επέτρεπε η οικονομική κατάσταση έβαζαν χαλιά. Το βράδυ για να κοιμηθούν, έστρωναν στρωσίδια που ήταν φτιαγμένα από μαλλί γίδας ή προβάτου, φτιαγμένο από τις ίδιες τις νοικοκυρές. Οι αυλές ήταν ένδειξη νοικοκυροσύνης, για αυτό φρόντιζαν οι νοικοκυρές να είναι σκουπισμένος ο χώρος αυτός κι ο αυλόγυρος βαμμένος με ασβέστη και συμμαζεμένος. Τα σπίτια ήταν μεγάλα, για να μένουν και τα παντρεμένα παιδιά μαζί, με συνεχείς προσθήκες δωματίων όταν το απαιτούσε η ανάγκη. Κάποια είχαν πατητήρια για να πατάνε τα σταφύλια, ώστε να παράγουν κρασί και πετιμέζι (το τσίπουρο ήταν απαγορευμένο). Το δείπνο γινόταν σε ένα ή δύο δωμάτια, διότι αν δεν χωρούσαν όλοι, οι γυναίκες έτρωγαν χώρια από τους άντρες. Τα παράθυρα ήταν μικρά. Υπήρχε το τζάκι απαραίτητα, λόγω ψύχους το χειμώνα και μέσα σε αυτό υπήρχε πάντα το ταντούρι (είδος γάστρας). Το πρωί κρεμούσαν ένα σκεύος με τον τραχανά να ψήνεται, ενώ το μεσημέρι βάζανε ένα πήλινο σκεύος – τσουλμέκι – με φαγητό μέσα στο ταντούρι να ψηθεί (Παπαδόπουλος, 2009).

6.2.1 Οντάς – δωμάτιο

Μέρος που μαζεύοντας στις γιορτές. Ήταν χώρος υποδοχής που είχαν λίγα σπίτια, οι πλούσιοι συγκεκριμένα, όπου διασκέδαζαν τρώγοντας και πίνοντας (Παπαδόπουλος, 2009).

6.3 Τοπική αυτοδιοίκηση – πρόεδροι

Το κοινοτικό συμβούλιο αποτελούνταν από πέντε άτομα (ένας πρόεδρος και τέσσερις σύμβουλοι). Κάθε τέσσερα χρόνια ερχόταν ένας δικαστικός που διάλεγε αυτούς που ήξεραν γράμματα και οι πέντε από αυτούς διάλεγαν τον πρόεδρο. Ο κλητήρας μάζευε τους φόρους. Αναλάμβαναν τη φιλοξενία των Τούρκων αρχόντων που ερχόταν στο χωριό. Τους δινόταν και δικαστική εξουσία, να τιμωρούν όσους δε συμμορφωνόταν με τους νόμους.

Στο Σατή πρόεδρος ήταν Ματθαίος Παπανικολάου (Μαθιός Κεάς), τον οποίο σκότωσαν οι Τούρκοι – Τσέτες (ληστές), όταν πήγε να σώσει το γιό του που είχαν απαγάγει.

Στο Μπεσκαρντάς πρόεδρος ήταν ο Φίλιππος Αντωνιάδης, τον οποίο επίσης σκότωσαν οι Τούρκοι.

6.4 Εκκλησίες

Στο Ταστσί ήταν ο ναός του Αγίου Γεωργίου με ιερέα τον παπα-Λάζαρο (πρόσφυγας στο Νέο Μυλότοπο Γιαννιτσών).

Στο Σατί ήταν ο ναός των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού (κτίστηκε το 1884) και γιόρταζε την 1η του Νοέμβρη. Ιερείς ήταν στην αρχή ο παπα-Νικόλας και μετά

τον διαδέχθηκε ο εγγονός του, ο παπα-Μάρκος. Η εκκλησία ήταν κτισμένη με πελεκητή πέτρα, τρούλο και σκεπασμένη με πλάκες πέτρινες, που λεγόταν καβάκι διότι πελεκούνταν εύκολα. Ο Σταυρός ήταν πέτρινος. Ο καντηλανάφτης (ο Στυλιανός) χτυπούσε ένα σήμαντρο από τενεκέ για να μαζευτεί ο κόσμος στην εκκλησία. Ο γυναικωνίτης είχε εξωτερική σκάλα. (Παπαδόπουλος, 2009).

Στο Πεσκαρντάς (τούρκικη έκφραση σημαίνει πέντε αδέρφια) ναός ήταν η Κοίμηση της Θεοτόκου, όπου λειτουργούσε ο παπα-Λάζαρος (Γιάννης) της Γεσθημανής της Καραγκιόζη ο πατέρας, σύμφωνα με τον Γρηγόρη Καραγκιόζη γεννημένος στο Μπεσκαρντάς το 1914. Εκεί κοντά ήταν και το μοναστήρι με τις τέσσερις κολώνες, όπου γινόταν μεγάλο αντάμωμα από τα περίχωρα, το οποίο όμως δεν είχε σκεπή (Παπαδόπουλος, 2009).

Στο Αφσάρι ιερέας ήταν ο παπα- Κοσμάς ο οποίος όταν ήρθε στην Ελλάδα ήρθε στα Πετρανά και συνέχισε τα καθήκοντά του για άλλα σαράντα περίπου χρόνια.

6.5 Ντελάλης

Όταν υπήρχαν έκτακτες ειδήσεις, έβγαινε ο ντελάλης (ντελάλ) ώστε να ανακοινώσει τα νέα στους κατοίκους, γυρνώντας από μαχαλά σε μαχαλά (γειτονιά). Συνήθως ανακοίνωνε γάμους ή αρραβώνες κι άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις.

6.6 Ταχυδρόμος

Ο ταχυδρόμος (ποστατσής) ήταν υπεύθυνος να φέρει τα γράμματα, τις εφημερίδες, τα έγγραφα και τις διαταγές. Υπήρχε ταχυδρομείο στην Κίσκα κι ερχόταν στα περίχωρα σε τακτά χρονικά διαστήματα.

7. Εκπαίδευση

Στο σχολείο πήγαιναν κυρίως τα αγόρια, αφού τα κορίτσια έπρεπε να μαθαίνουν και να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού. Είχαν ένα στρωσίδι και καθόταν κάτω στα γόνατα, ώστε να δείχνουν ότι προσεύχονται, διότι πάντα είχαν το φόβο στην καρδιά μην έρθουν οι Τούρκοι να τους ελέγξουν. Τους μαθαίνανε και αγγλικά, που τους τα δίδασκαν κυρίως δασκάλες. Γυναίκες δασκάλες σπανίζουν στην περιοχή, διότι ενθάρρυνση για σπουδές υπήρχε μόνο από ορισμένες οικογένειες που είχαν μια σχετική μόρφωση ή την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσουν τα παιδιά τους. Για σπουδές στρεφόταν κυρίως στην περιοχή της Καισάρειας, που υπήρξε «Φάρος» του πνεύματος και φώτισε τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία της περιοχής, σύμφωνα με τον Βορεόπουλο (2018).

Ακόμη λειτουργούσε η Ιερατική Σχολή της Καισάρειας, όπου εκπαιδευόταν οι ιερείς της περιοχής κι όχι μόνο.

7.1 Εκπαιδευτικοί - δάσκαλοι

Μετά το 1876, στην Καππαδοκία με τη δραστηριότητα του μητροπολίτη της Καισαρείας, Ε. Κλεόβουλου και του Ι. Αναστασιάδη ιδρύονται πολλά σχολεία. Αυτό βοήθησε τους κατοίκους τις περιοχής να αποκτήσουν ξανά κατά ένα μέρος τη γλώσσα μέσα σε ένα συμπαγή τουρκικό πληθυσμό. Μάλιστα είχε ιδρυθεί η Ιερατική σχολή, όπως προαναφέρεται, για την εκπαίδευση δασκάλων και ιερέων, όπου εκπαιδεύονταν Έλληνες από όλη τη Μικρά Ασία, (Αναστασιάδης, 1975). Αυτό βοήθησε στο να αρχίσουν να λειτουργούν τα σχολεία σε κάθε χωριό. Την πληρωμή του δασκάλου την αναλάμβαναν κυρίως οι κάτοικοι του χωριού, σε είδος , συνήθως σε σιτάρι.

Στο χωριό Ταστσί δάσκαλος ήταν ο Περικλής Καντελέρ από το Τσουχούρ, ο οποίος εκπαιδεύτηκε στην Καισάρεια, ο Παύλος και η Γκιουλουζάρα (Τριανταφυλλιά), κόρη του Καραγκιόζη Γεώργιου, η οποία δίδασκε αγγλικά.

Στο Σατή δάσκαλος ήταν ο Συμεών Σαρικλής (Κερέμης), με καταγωγή από το Ταστσί.

Στο Πεσκαρντάς δάσκαλος ήταν ο Νικόλαος Καραμπάς, αδερφός τους Μουράταγα, (Παπαδόπουλος, 2009). Βέβαια σχολείο πήγαιναν συνήθως τα αγόρια, διότι τα κορίτσια βοηθούσαν κυρίως στις δουλειές του σπιτιού.

8. Οικονομία – διατροφή - ασχολίες

8.1 Οικονομία – παραγωγή

Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών ήταν κυρίως η γεωργία και η κτηνοτροφία. Λόγω του ποταμού που υπήρχε στην περιοχή, με δύο παραποτάμους το Κ΄ζίλι Ιρμάχ και το Χουμουρλού Ιρμάχ, με άρδευση καλλιεργούσαν κήπους και καλλιέργειες που χρειαζόταν νερό. Κυρίως παρήγαγαν σιτάρι, κριθάρι, σταφύλια, βρίζα, καλαμπόκι, σκόρδα, κρεμμύδια, ντομάτες, σκόρδα, ηλιόσποροι, πιπεριές, ρεβίθια, φασόλια, λαχανικά, τυριά, βούτυρα κ.ά... Το φθινόπωρο δεν ήταν λίγοι αυτοί που πήγαιναν και δουλεύανε στα βαμβάκια, σε εργοστάσια της ευρύτερης περιοχής των Αδάνων.

Υπήρχαν αρκετοί μάστορες χτίστες που δούλευαν στο χωριό αλλά και στα περίχωρα, καθώς και στα μεταλλουργεία της περιοχής. Υπήρχαν και σιδεράδες που κατασκεύαζαν εργαλεία όπως τσάπες, δρεπάνια, πέταλα.

Η οικοτεχνία ήταν ανεπτυγμένη, όπου οι γυναίκες ύφαιναν υφάσματα για ρούχα, στρωσίδια, έπλεκαν κάλτσες, φανέλες, κουρελούδες κ.ά.. Ακόμη έφτιαχναν παραδοσιακά προϊόντα, όπως πετιμέζι, πλιγούρι, τραχανά και μακαρίνες. Στεγνώνανε διάφορα φρούτα (χοσάφι) και παρήγαγαν τυριά και βούτυρα που τα αποθήκευαν σε υπόγειο (Παπαδόπουλος, 2009).

Η κτηνοτροφία στηριζόταν κυρίως στα πρόβατα, τα βόδια, βουβάλια ακόμη και καμήλες. Τα άλογα τα είχανε μόνο για σαλτανάτι (φιγούρα) και τα δίνανε σε ανθρώπους για να φυλάνε τα ζώα που τα στέλνανε στη βοσκή (γιαϊλά). Τα άλογα τα προσέχανε ιδιαιτέρως και τα ταΐζανε με σταφίδες. Τα πρόβατα στο Ταστσί ήταν 2500 κεφάλια. Το κυνήγι επιτρεπόταν από το Σεπτέμβριο και μετά, όπου κυνηγούσαν ελάφια, αγριοκάτσικα, ζαρκάδια, αγριογούρουνα, λαγούς, πέρδικες κ.ά. (Παπαδόπουλος, 2009). Το κυνήγι

βοήθησε να αναπτυχθεί η βυρσοδεψία, κυρίως σε δέρματα κουναβιών. Τα γαϊδούρια χρησιμοποιούταν κυρίως ως μέσο μεταφοράς, ενώ το γάλα τους το χρησιμοποιούσαν για θεραπευτικούς σκοπούς.

Ανεπτυγμένη ήταν η μελισσοκομία, η οποία ήταν εξαιρετικής ποιότητας, καθώς και το ψάρεμα που ανθούσε στην περιοχή, διότι υπήρχαν ποτάμια.

Οι συναλλαγές γινόταν με χρήματα, αλλά ίσχυαν και οι κανόνες της ανταλλακτικής οικονομικής συναλλαγής. Ως μέσο συναλλαγής χρησιμοποιούσαν πολλές φορές το Σινίκη (μέτρο δοσοληψίας), παρόμοιο με τενεκέ, με το οποίο πλήρωναν το δάσκαλο του χωριού.

Αρκετοί ήταν αυτοί που δεν μπορούσαν να βιοποριστούν στην περιοχή και για αυτό κατέφευγαν στο εξωτερικό, όπως στην Αμερική και στήριζαν οικονομικά τις οικογένειές τους από εκεί.

8.2 Φορολογία

Το φορολογικό σύστημα στην Τουρκία είναι γνωστό για το επιπρόσθετο βάρος που προσέδιδε στους κατοίκους της. Έτσι και οι Έλληνες στα Φάρασα της Καππαδοκίας έδιναν το ένα τρίτο της παραγωγής για φόρους, που τους επέβαλε το μουσουλμανικό κράτος (Παπαδόπουλος, 2009).

8.3 Διατροφή

Η διατροφή στηριζόταν στα δημητριακά. Το σιτάρι αποτελούσε το βασικό προϊόν την καθημερινή τους διατροφή. Με αυτό έφτιαχναν το πλιγούρι (μπολιγούρ), το οποίο μεγάλωσε γενιές και γενιές και ήταν αγαπημένη διατροφική συνήθεια. Με το γάλα από τα ζωντανά που είχαν έφτιαχναν τραχανάδες, αλευρίσιο και σιταρένιο, γιαούρτι, βούτυρο και

τυρί. Με τα σταφύλια έφτιαχναν κρασί, τσίπουρο, πετιμέζι και ξύδι. Το καλαμπόκι χρησιμοποιούταν για φαγητά όπως τη μπομπότα ή βρασμένο καλαμπόκι με γιαούρτι . Όταν έλεγαν τα παιδιά τα κάλαντα των Βαΐων τα μοίραζαν καλαμπόκι που το είχαν στεγνώσει και βράσει. Αγαπημένες συνήθειες ήταν να φτιάχνουν λουκάνικα με μπόλικο κόκκινο πιπέρι, παστουρμά, τραχανάδες και πλιγούρι. Από φαγητά έφτιαχναν το βουλαχλού, το πλιγούρι με κοτόπουλο, το κεσκέκ, μαντί (μακαρόνι κοφτό με γιαούρτι, σκόρδο και δυόσμο), το τζορβά, γιοχάδες και παζλαμάδες.

Φυλάσσανε αλεύρι για όλη τη χρονιά από την καλλιέργεια σιταριού και ζυμώνανε κάθε Σάββατο το ψωμί της εβδομάδας, σε φούρνους με ξύλα, όπου μαζευόταν όλη η γειτονιά, λέγοντας αστεία και ιστορίες.

9. Ιστορικές εξελίξεις

9.1 Ο ξεριζωμός

Οι σχέσεις Τούρκων κι Ελλήνων ήταν πολύ καλές αρχικά, ώσπου ανέλαβε ο Κεμάλ Ατατούρκ. Οι Έλληνες στρατευόταν κανονικά στον Τούρκικο στρατό, εάν είχαν χρήματα εξαγόραζαν το απολυτήριο με 150 λίρες. Όσοι δραπέτευαν, την τρίτη φορά τους σκότωναν. Με το που ανέλαβε ο Κεμάλ άρχισαν οι διωγμοί και οι σφαγές των Αρμενίων. Στα περίχωρα υπήρχαν πολλά αρμένικα χωριά, με αποτέλεσμα να αρχίσουν να ενοχλούν σιγά σιγά και τα ελληνικά. Το 1921, τον Αύγουστο, οι Τσέτες (αντάρτες επικίνδυνοι, που λήστευαν κι άρπαζαν οτιδήποτε υπήρχε) έκαναν επιθέσεις κι έστηναν καρτέρι σε Έλληνες, σκοτώνοντας και καίγοντάς τους. Όποιος πήγαινε να τους σταθεί εμπόδιο, στις λεηλασίες, το πλήρωνε με τη ζωή του.

Άρχισαν ληστές Τούρκοι, Κούρδοι, Τσερκέζοι, Καυκάσιοι, να λεηλατούν την περιοχή, κλέβοντας ζώα, κάρα, τρόφιμα κ.λ.π.. Από το 1922 άρχισαν να φοβούνται οι κάτοικοι, παίρνοντας το δρόμο της προσφυγιάς. Τον Αύγουστο του 1922, σε τρεις μήνες άδειασαν τα χωριά. Με τα ζώα και τα κάρα γεμάτα με όσα είδη νοικοκυριού μπορούσαν να πάρουν και αγωνίες για το τι θα συναντήσουν έφυγαν στο Έβερεκ (Άγη Κωστέκ – Άγιος Κωνσταντίνος), μετά στο Αφιόν Καρασερί, στη Νίγκη, στο Ολού Ισλά κι από κει με το τρένο στη Μερσίν (Μερσίνη). Εκεί έμειναν για ενάμισι χρόνο. Τον Ιούνιο του 1924 επιβιβάστηκαν στο καράβι του Ελευθέριου Βενιζέλου, την «Πελαγία» κι αποβιβάστηκαν στον Πειραιά (Συνθήκη της Λωζάνης, 1923). Δυστυχώς αρκετοί πέθαναν στο πλοίο, τους οποίους έριχναν στη θάλασσα. Άλλοι πήραν το δρόμο για την Αμερική. Μετά από τρεις μέρες μεταφέρθηκαν στην Κόρινθο για ενάμισι μήνα, όπου τους πέρασαν από κλίβανο. Πολλές οικογένειες, αναγκάστηκαν ταυτόχρονα να μείνουν μαζί σε σκηνές. Από κει τους

μετέφεραν στη Θεσσαλονίκη, στον καταυλισμό του Χαρμάν Κιοϊ. Ακολούθησε η επιβίβαση και μεταφορά τους με το τρένο στο Αμύνταιο. Αφού έμειναν τρεις μέρες σε καταυλισμό, έγινε διανομή των προσφύγων, για τη Φλώρινα, για την Καστοριά, για την Κοζάνη και τα Γρεβενά. Μετά την παραμονή τριών ημερών στο Καμπαναριό της Κοζάνης τους μετέφεραν στο Τσιτσιλέρ, τα σημερινά Πετρανά Κοζάνης (Παπαδόπουλος, 2004).

9.2 Πετρανά: τοποθεσία – γεωγραφική θέση – ιστορικά στοιχεία

Τα Πετρανά είναι ένα όμορφο χωριό κοντά στην πόλη της Κοζάνης, όπου από τα βόρεια περιτριγυρίζεται από το δάσος. Από εκεί περνάει ο εθνικός δρόμος Κοζάνης – Αθήνα, όπως φαίνεται άλλωστε στον παρακάτω χάρτη (Εικόνα 5).

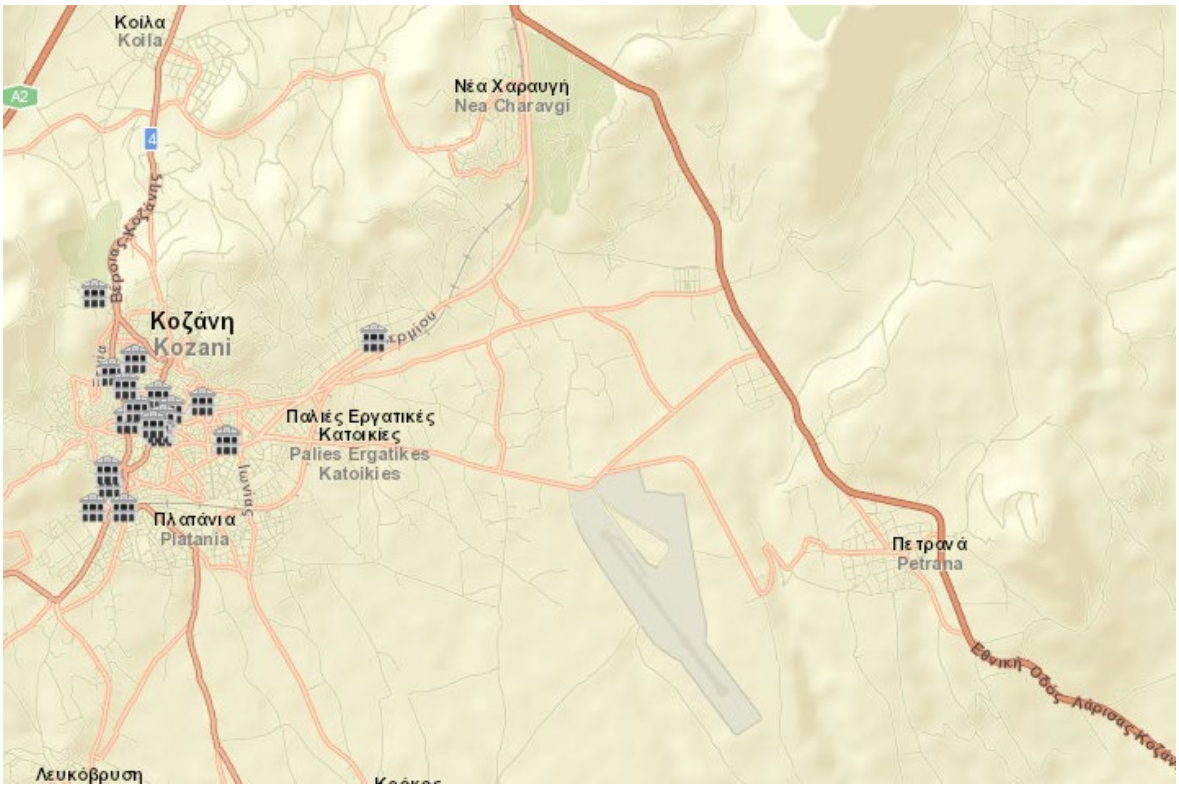

Εικόνα 5. *Χάρτης Πετρανών Κοζάνης. Πηγή: https://cityofkozani.gov.gr/chartes.*

Συγκεκριμένα το χωριό Πετρανά «βρίσκεται στο 8,5ο χιλιόμετρο της Εθνικής Οδού Κοζάνης – Λάρισας. Κατά την διάρκεια της τουρκοκρατίας υπάγονταν στην Τοπαρχία του Τσιαρτσιαμπά, με διοικητικό κέντρο ανά διαστήματα, την Καισαργιά, την Βάντζα και από το 1774 και εντεύθεν το Βελβενδό. Σύμφωνα με τα χειρόγραφα του Χαρίσιου Μεγδάνη καλλιεργούσαν σιτηρά, καπνά και βαμβάκι. Επί τουρκοκρατίας ονομάζονταν Τζιτζελέρ.

Είναι ένα προσφυγικό χωριό στην πλειοψηφία του, που ιδρύθηκε το 1920. Αποτελείται από:

- Μικρασιάτες Καππαδόκες, περιοχής Αδάνων, πρώτη εγκατάσταση το 1924.
- Θρακιώτες από Ανατολική Θράκη, πρώτη εγκατάσταση το 1920.
- Μικρασιάτες περιοχή Προύσας, πρώτη εγκατάσταση το 1924.
- Κροκιώτες από την κοινότητα Κρόκου, πρώτη εγκατάσταση το 1931.
- Βλάχους από την Σαμαρίνα, πρώτη εγκατάσταση το 1938» (kozan.gr).

Το 1927 με βάση το διάταγμα περί μετονομασίας κοινοτήτων και συνοικισμών (ΦΕΚ 18Α-01/02/1927), η κοινότητα Τζιτζιλέρ μετονομάστηκε σε κοινότητα Πετρανών και ο ομώνυμος συνοικισμός Τζιτζιλέρ σε Πετρανά. Λόγω της θέσης του χωριού το χειμώνα του 1941, ένα ιταλικό αεροπλάνο προσπάθησε να βομβαρδίσει στόχους στο αεροδρόμιο που βρίσκεται κοντά. Βομβάρδισε όμως και τα περίγυρα του χωριού, ευτυχώς δίχως θύματα. Μάλιστα, επί Κατοχής, πολλοί Αθηναίοι έφυγαν από την Αθήνα, επειδή τους θέριζε η πείνα και ήρθαν να βρουν τροφή στην περιοχή αυτή. Κάποιοι κάτοικοι, όπως ο Ιωάννης ο Καραγκιόζης, που είχε πρόβατα φιλοξένησε αρκετούς Αθηναίους που είχαν πρόβλημα επιβίωσης. Κάποιοι μάλιστα μετά τον πόλεμο παντρεύτηκαν και παρέμειναν εδώ. Τον ίδιο χρόνο τον Απρίλιο, γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στο χωριό όπου έστησαν τα πολυβόλα και βομβάρδιζαν στον Αλιάκμονα τα οχυρά των συμμάχων. Το Φθινόπωρο του 1944 δυστυχώς στην περιοχή έγιναν σφοδρές και φονικές μάχες μεταξύ ΕΛΑΣΙΤΩΝ και ΠΑΟΤΖΗΔΩΝ. Μάλιστα, οι αντάρτες σκότωσαν (σύμφωνα με μαρτυρίες αλλά και

δημοσίευση στην ηλεκτρονική εφημερίδα kozanilife.gr, 14/05/2020), αποκεφαλίζοντας κάποιους και δυστυχώς για το ανθρώπινο είδος, έπαιζαν ποδόσφαιρο στην πλατεία του χωριού με τα κεφάλια αντιπάλων τους. Οι κάτοικοι δεν είχαν καμία ανάμειξη στα συγκεκριμένα επεισόδια.

Στο ίδιο πάρκο τριάντα χρόνια αργότερα, είχαν χτιστεί φούρνοι κι έψηναν ψωμιά για το στρατό που θα έφευγε στην Κύπρο με την επιστράτευση. Το χωριό είχε γεμίσει με στρατό που ετοιμαζόταν να φύγει για τον πόλεμο μετά την εισβολή στην Κύπρο. Τελικά η επιστράτευση δεν υλοποιήθηκε.

Άλλο ένα αξιοσημείωτο γεγονός είναι ο σεισμός που έγινε το 1994, καθώς έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του χωριού. Πολλά σπίτια κρίθηκαν ακατάλληλα προς κατοίκηση, με αποτέλεσμα να γκρεμιστούν και τα τελευταία πέτρινα σπίτια. Έτσι πολλά σπίτια μοιάζουν μεταξύ τους, τα οποία κατασκευάστηκαν ως αντισεισμικά με το «Πρόγραμμα στεγαστικής αποκατάστασης σεισμοπλήκτων με παροχή έτοιμων τυποποιημένων κατοικιών. Σεισμοί Γρεβενών-Κοζάνης, 1995».

Σήμερα οι κάτοικοι εντός του οικισμού ανέρχονται σε 682 άτομα σύμφωνα με την υπ' αριθμ. ΓΠ−191 Απόφαση της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ (ΦΕΚ 698/2014, σ. 10547, α/α 3455).

9.3 Το Τσιτσιλέρ

9.3.1 Άφιξη στο Τσιτσιλέρ

Όταν ήρθαν οι πρόσφυγες από τα Φάρασα, βρήκαν καμιά δεκαριά οικογένειες Τούρκων, οι οποίοι έφυγαν σε λίγες μέρες, ολοκληρώνοντας τη διαδικασία της ανταλλαγής. Το κράτος απαλλοτρίωσε τα χωράφια τους για να τα δώσει στους πρόσφυγες. Στην αρχή

ήρθαν από το Ταστσί Φαράσων, μετά από το Σατή και μετά από το Πεσκαρντάς και την Κίσκα. Τα σπίτια ήταν παρατημένα από τους Τούρκους που ζούσαν εδώ, μισοκατεστραμμένα και πολλά γκρεμισμένα. Τα συμμαζέψανε όσο μπορούσαν οι πρόσφυγες με τα μέσα που διέθεταν, ώστε να έχουν από ένα δωμάτιο για να βάλουν τις οικογένειές τους.

Το χωριό είχε δέκα περίπου πηγάδια και μια βρύση, στη θέση που είναι η σημερινή πλατεία ήταν τα τούρκικα, γαλλικά νεκροταφεία (Παπαδόπουλος, 2009).

9.4 Νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο

Το δημοτικό σχολείο ιδρύθηκε το 1925, με πρώτο δάσκαλο τον Στέλιο Φανό, που υπηρέτησε ως το 1939, και λειτούργησε ως μονοθέσιο. Το 1988 έγινε τριθέσιο, κι εξαπλώθηκε κτιριακά. Το 1950 ο Τολίκας, δάσκαλος, δημιούργησε θεατρική ομάδα κι ανέβασαν το θεατρικό έργο «Εσμέ», του Σπυρίδωνα Περεσιάδη. Πρόκειται για μια ιστορία δύο νέων, ενός Έλληνα κλέφτη και μιας τουρκοπούλας οι οποίοι, στο πλαίσιο της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας του 19ου αιώνα, πασχίζουν να ενωθούν κάτω απ' τις πλέον αντίξοες συνθήκες.

Το 2001 σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο των Πετρανών, οι μαθητές του δημοτικού υλοποίησαν πρόγραμμα project, με παραδοσιακά εδέσματα-κουζίνα από τα Φάρασα, έκθεση παλαιών αντικειμένων και φωτογραφίας.

Σήμερα λειτουργεί διθέσιο νηπιαγωγείο και πενταθέσιο δημοτικό σχολείο.

9.5 Εκκλησίες

Ο Ιερός ναός της Γεννήσεως της Θεοτόκου κτίστηκε το 1947, στο κέντρο του χωριού. Αντίστοιχη εκκλησία υπήρχε και στην πατρίδα στην Τουρκία. Το 1924 έως το 1958 εφημέρευσε ο παπα-Κοσμάς Παυλίδης ο οποίος ήρθε πρόσφυγας, χειροτονημένος κληρικός, από την περιοχή της Καισάρειας. Με το σεισμό του 1995 ξανακτίστηκε νέος αγιογραφημένος ναός με δωρεές από τους κατοίκους του χωριού. Πρωτεργάτης ήταν ο παπα - Μάστορας που ήταν ιερέας από το 1971 ως το 2013. Σήμερα ιερέας είναι ο Αρχιμανδρίτης Θεόκλητος Μπασιάς.

Το εξωκλήσι του προφήτη Ηλία χτίστηκε το 1972, με δωρεές του χωριού, στην κορυφή του βουνού Κόλια Ράχη, με θέα τη λίμνη του Πολυφύτου.

Ο ναός Τιμίου Προδρόμου κτίστηκε το 1967, βόρεια του χωριού, με δωρεά από το Βασίλειο Κεχάογλου, στη μνήμη του υιού του-κοιμητήρια.

Το εξωκλήσι του Ιωάννου του Προδρόμου κτίστηκε το 1973 στην τοποθεσία Παλιοχώραφα, ανατολικά του χωριού, με δωρεά του Μουράτιου Ι. Καραγκιόζη. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του, είχε «Θεία εντολή» να τη χτίσει, σε ένδειξη μετάνοιας.

Το εξωκλήσι της Αναλήψεως που κτίστηκε το 2001 στην τοποθεσία Κορόνα στο δάσος των Πετρανών, βόρεια του χωριού, με επιχορήγηση του Δήμου Κοζάνης, κατόπιν ενεργειών του νυν δημάρχου κ. Μαλούτα Λάζαρου και με προσωπική εργασία από τους κατοίκους του χωριού (ιδιαίτερα του Μητράγκα Παρασκευά και του γαμπρού του Καντερλέρ Γαβριήλ του Ηλία).

9.6 Τοπική αυτοδιοίκηση

Όλοι οι πρόεδροι συντέλεσαν στο να αναπτυχθεί και να αναδειχθεί η κοινότητα των Πετρανών και ανάλογα με τις δυνατότητες που τους δόθηκαν αξιοποίησαν τους τοπικούς πόρους που δόθηκαν υπέρ της αναδόμησης του χωριού. Αυτοί ήταν:

- Καχριμάνης Τριαντάφυλλος, 1923
- Καπαχτσίδης Ελευθέριος, 1924
- Τσομαρίδης Ιωάννης, 1925
- Καχριμάνης Τριαντάφυλλος,1926
- Κανταρτζής Ελευθέριος,1927
- Καραγκιόζης Αναστάσιος, 1928
- Παπαδόπουλος Βασίλειος, 1929
- Παπαδόπουλος Ιωσήφ, 1930
- Σαρικλής Αβραάμ,1931
- Θωμαίδης Λάζαρος, 1932
- Περδίκης Δημήτριος, 1933
- Καραγκιόζης Αναστάσιος, 1934
- Σαρικλής Αβραάμ, 1935
- Παπανικολάου Νικόλαος, 1936
- Φανός Στυλιανός, 1937
- Καραγκιόζης Αναστάσιος, 1938
- Χαδιός Μιχαήλ, 1941
- Θωμαίδης Λάζαρος, 1942
- Καραγκιόζης Πρόδρομος, 1945
- Παπαδόπουλος Γεώργιος, 1946

- Κυπάρογλου Παναγιώτης, 1947
- Θωμαΐδης Λάζαρος, 1948
- Παπανικολάου Νικόλαος, 1951
- Παπαδόπουλος Γεώργιος, 1953
- Καντερλέρ Γαβριήλ, 1954
- Παπαδόπουλος Γεώργιος, 1956
- Καντερλέρ Γαβριήλ, 1958
- Συράκος Ζήσης, 1960
- Παπαδόπουλος Βασίλειος, 1962
- Καντερλέρ Γαβριήλ, 1964
- Αντωνιάδης Δημήτριος, 1967
- Παπαδόπουλος Βασίλειος, 1972
- Παπανικολάου Ματθαίος, 1974
- Καραγκιόζης Ελευθέριος, 1978
- Κυπάρογλου Ευάγγελος, 1979
- Παπαβασιλείου Βασίλειος, 1982
- Παπαδόπουλος Βασίλειος, 1986
- Γιώργαρης Κωνσταντίνος, 1990
- Παπαδόπουλος Δημήτριος, 1992
- Παπαδόπουλος Δημήτριος, 1995

Στις 01/01/1999 η τοπική αυτοδιοίκηση μετονομάστηκε σε «Καποδίστριας», με δήμαρχο τον Π. Κουκουλόπουλο. Έτσι λοιπόν αυτοί που ηγούνταν διοικητικά στα χωριά, χαρακτηρίστηκαν πάρεδροι, με επαναφορά πλέον της ονομασίας του προέδρου στις μέρες μας. Έτσι πρόεδροι δημοτικού συμβουλίου στη συνέχεια ήταν:

- Παπαδόπουλος Δημήτριος, 1999

- Παπαδόπουλος Δημήτριος, 2002
- Παπαδόπουλος Δημήτριος, 2006
- Παπαδόπουλος Δημήτριος, 2010
- Αθανασίου Αθανάσιος, 2014
- Αθανασίου Αθανάσιος, 2019

9.7 Πολιτιστικός και μορφωτικό σύλλογος

Ο Πολιτιστικός σύλλογος λειτουργεί εδώ και σαράντα περίπου χρόνια με το όνομα Μορφωτικός Σύλλογος Πετρανών και σήμα το δικέφαλο αετό και στεγάζεται στο κοινοτικό κατάστημα, που χτίστηκε μετά το 1995, λόγω του σεισμού . Συγκεκριμένα ιδρύθηκε το 1982, με το τότε όνομα Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος «Η Καππαδοκία» και πρόεδρο τον Παπαδόπουλο Ευστάθιο. Πρόεδροι ανέλαβαν οι κάτωθι σύμφωνα με τα πρακτικά που βρέθηκαν:

- Κεχάογλου Φ. Συμεών στις 16/01/1999
- Παπαδόπουλος Β. Ευστάθιος στις 29/04/2001
- Κεχάογλου Φ. Συμεών στις 05/03/2003

Το 2002 μετονομάστηκε σε «Μορφωτικό και Πολιτιστικό Σύλλογο Πετρανών», με πρόεδρο τον Παπαδόπουλο Ευστάθιο. Οι πρόεδροι που ακολούθησαν είναι:

- Κεχάογλου Φ. Συμεών στις 05/03/2003
- Παπαδόπουλος Ελευθέριος στις 19/06/2005
- Πακαπούκα Ευαγγελία στις 23/02/2016 με το Πρ/2
- Θωμαΐδου Αναστασία, στις 19/11/2017 με το Πρ/5
- Θωμαΐδης Σάββας, στις 26/02/2018 με το Πρ/10

- Κουζιάκης Γεώργιος στις 04/02/2020 με το Πρ/1

Όταν ανέλαβε ο τελευταίος πρόεδρος μετονομάστηκε, με το επίσημο πλέον όνομα «Πολιτιστικός Σύλλογος Πετρανά - Η Παράδοση».

Όλα αυτά τα χρόνια λειτουργούσαν χορευτικά τμήματα γυναικών και παιδικό τμήμα, με συμμετοχή σε διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες. Σήμερα λειτουργεί το γυναικείο και το παιδικό τμήμα, καθώς και χορωδία, με θετική ενεργή συμμετοχή των μελών. Συγκεκριμένα τραγουδούν τραγούδια από τα Φάρασα, σε τούρκικη γλώσσα (υπάρχει ακουστικό υλικό), αφού φημίζονται τα Πετρανά, ως μια περιοχή που κρατούν ενεργό την τουρκική διάλεκτο. Μάλιστα συμμετέχουν σε εκδηλώσεις κι εκτός των Πετρανών, όπως στο ΚΑΠΗ Κοζάνης, σε Χριστουγεννιάτικη εκδήλωση του 2018 (Εικόνα 8). Σημαντική ήταν αυτή που έγινε με το όνομα «ΠΕΤΡΑΝΙΩΤΙΚΑ 2001», συγκεκριμένα στη μία Σεπτεμβρίου, όπου έγινε αναπαράσταση της παρασκευής του σιταρένιου τραχανά, με διαδικασίες που έκαναν στα Φάρασα και ακολούθησαν χοροί και τραγούδια (Εικόνα 9). Ακολούθησαν τα «ΠΕΤΡΑΝΙΩΤΙΚΑ 2002», με φιλοξενούμενους από διάφορες περιοχές της Ελλάδος, με καταγωγή από τα Φάρασα, ώστε να μοιραστούν πληροφορίες και εμπειρίες μεταξύ τους. Στις 22-23 Αυγούστου του 2014, αξιοσημείωτη ήταν η φιλοξενία της πανελλήνιας συνάντησης των Καππαδοκών με το όνομα Γαβούστιμα, (Εικόνα 10 και Εικόνα 11). Ήρθαν χορευτικοί σύλλογοι από διάφορες περιοχές και χόρεψαν υπό των ήχων των λησμονημένων πατρίδων.

9.8 Ασχολίες κατοίκων

Παλιά επί τουρκοκρατίας, σύμφωνα με τα χειρόγραφα του Κοζανίτη Λόγιου Χαρίσιου Μεγδάνη, καλλιεργούσαν σιτηρά, καπνά και βαμβάκι. Διανομή κλήρου έγινε το 1931 με 6563 στρέμματα και διανομή οικοπέδων έγινε το 1958 με 142 στρέμματα.

Από τότε που ήρθαν οι πρόσφυγες, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού ασχολήθηκε με την καλλιέργεια σιτηρών και κήπων για προσωπική χρήση. Τη δεκαετία του 1980 αναπτύχθηκε η καλλιέργεια του κρόκου. Η ισχύς εν τη ενώσει, ήταν το σύνθημα, μιας ομάδας είκοσι νέων παραγωγών αποφάσισε να συνενωθεί και να προχωρήσει στην καλλιέργεια σκόρδων στα Πετρανά Κοζάνης, περιοχή όπου αναπτύσσεται σταδιακά και δυναμικά η συγκεκριμένη καλλιέργεια, τα τελευταία χρόνια. Αν και η περιοχή των Πετρανών και της γειτονικής Πτελέας είχε παράδοση εκατό και πλέον χρόνων στην καλλιέργεια σκόρδου, ωστόσο σταδιακά αυτή εγκαταλείφθηκε. Σήμερα η ομάδα αυτών των νέων ανθρώπων επιχειρεί να αναβιώσει τη συγκεκριμένη καλλιέργεια (1^{ο} Φεστιβάλ Σκόρδου, 21 Ιουλίου 2018). Σχεδόν όλοι έχουν καλλιέργειες σιτηρών, κριθαριού, αρκετοί ασχολούνται με την παραγωγή του κρόκου σε επαγγελματικό επίπεδο, ενώ για τις ανάγκες της οικογένειας έχουν κηπευτικά προϊόντα (στα πλαίσια της οικοτεχνίας).

Αρκετοί εργάζονται στη ΔΕΗ, κάποιοι εργάζονται στην εκπαίδευση και το δημόσιο και άλλοι δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά.

9.9 Συνέντευξη – παρουσίαση κι αναπαράσταση φαρασιώτικης γυναίκειας στολής και του τρόπου ζωής

Συνέντευξη ηχητικού περιεχομένου στις 16/06/2020 από την Καραγκιόζη – Παπαδοπούλου Αναστασία.

Ονοματεπώνυμο*: Αναστασία Β. Καραγκιόζη (Παπαδοπούλου)*

Ημ/νία γέννησης*: 1959*

Τόπος γέννη*σης: Πετρανά Κοζάνης, ενεργό μέλος του Πολιτιστικού Συλλόγου*

Γραμματικές γνώσ*εις: Απόφοιτος δημοτικού – ομιλεί τα τουρκικά*

Επάγγελμα*: Οικοκυρικά και ραπτική*

Ηλικία γάμου*: 15,5*

Ημ/νία γάμου*: 1975*

Τόπος κατοικίας*: Πετρανά Κοζάνης*

Αναστασία (συνεντευξιαζόμενη)*: Ονομάζομαι Αναστασία Παπαδοπούλου – Καραγκιόζη …είμασταν μια πολυμελής οικογένεια στο πατρικό μου, με έξι αδέρφια. Τώρα έχω τρία παιδιά…*

Ιωάννα*: Σχολείο πού πήγες;*

Α. *: Στο χωριό, ένα δημοτικό έβγαλα..*

Ι.: *Ήσουν καλή μαθήτρια;*

Α. *: Ήμουν καλή, καλή.*

Ι. *: Στο Γυμνάσιο πήγες;*

Α. *: Τότε το Γυμνάσιο ήταν με εξετάσεις, έδωσα και δεν πέρασα...θύμωσα με τον εαυτό μου…*

Ι. *: Σπουδάζανε τα κορίτσια;*

Α. *: Όχι, τα κορίτσια ήταν για τις δουλειές του σπιτιού και τις εκπαιδεύανε γι΄ αυτό. Είχαν (οι γονείς) τα κατάλοιπα της νοοτροπίας που ζούσαν τότε στην πατρίδα. Έπρεπε να τα παντρέψουν όταν ήταν 15-16 χρονών. Μάλιστα τα αρραβωνιάζανε πιο μικρά. Οι παππούδες μας τα λογοδίνανε από μικρά. «Το κορίτσι θα το δώσουμε στο τάδε το παιδί», κι όταν τελειώνανε το δημοτικό τα ετοίμαζαν για γάμο…. Μόνο η Αναστασία η Σαρικλή από το χωριό σπούδασε, διότι είχαν και παππού δικαστικό στα Φάρασα…*

Ι. *: Με δική σου πρωτοβουλία αρραβωνιάστηκες;*

Α. *: Όχι, των γονιών μου! Με παρότρυνε η μητέρα μου.*

Ι. *: Ο γάμος σου έγινε με συνοικέσιο;*

Α. *: Ναι περίπου. Με καλόβλεπε ο άντρας μου κι όταν το είπα στη μητέρα μου, μου είπε βγες μαζί του να δεις τι θέλει να σου πει….μικρή ήμουν, τι ήξερα… νόμιζα θα αλλάξουν πολλά πράγματα. ….Οι παππούδες, γονείς του πατέρα μου έμεναν δίπλα στο ίδιο το οικόπεδο…*

Ι. *: Με τι ασχολείσαι;*

Α. *: Με πολλά ασχολήθηκα και κατέληξα στην πρώτη μου τέχνη, είχα πάει έξι μήνες μοδιστρική και μετά με αρραβωνιάσανε.*

Ι. *: Πού έμαθες την τέχνη;*

Α. *: Στην εργατική εστία.*

Ι. *: Το αξιοποίησες; Έχεις ράψει για το σύλλογο;*

Α. *: Ναι έραψα εικοσιπέντε στολές.*

Ι. *: Πώς ένοιωθες όταν τις έραβες;*

Α. *: Ήταν σαν ιεροτελεστία και ανατρίχιαζα κάποιες φορές, … ανάμεικτα συναισθήματα, διότι από κει ήρθαν οι παππούδες μου… πήγα στην Καππαδοκία το 2014, ήταν όνειρο ζωής για μένα, άκουγα από τους παππούδες μου για τις σπηλιές στα βράχια, τις εκκλησίες, κάθε οικογένεια είχε τη δική της, εκεί κρυβότανε όταν ένοιωθαν απειλή από τους Τούρκους.*

Ι. *: Μπορείς να μας περιγράψεις τη γυναικεία στολή;*

Α. *: Η γυναικεία στολή έχει ένα πουκάμισο, εντερίν λέγεται, φοριέται από μέσα, ακριβώς από πάνω μπαίνει ένα φόρεμα, το οποίο είναι ανοιχτό στα πλάγια, ένα ζωνάρι μακρύ ...περίπου στα τρία μέτρα, τυλίγεται αρκετές φορές... Το καπέλο, το τεπελίκι , είναι κοντό και από πάνω μπαίνει μια μαντήλα, που δένεται γύρω από το πρόσωπο και το λαιμό και καλύπτει το στόμα. Οι στολές ήταν τότε χρυσοκεντημένες ή όχι, ακόμη με φλουριά ή όχι στολισμένες, ανάλογα με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας…παπούτσια φορούσαν τα τσαρούχια, δερμάτινα και ως εσώρουχο μια βράκα, μακριά ως το γόνατο.*

Ιωάννα*: Ευχαριστώ πολύ για τη συνεργασία…*

10. Αποτελέσματα

Οι Πετρανιώτες από τα Φάρασα, συνεχίζουν την παράδοση των προγόνων τους με διάφορα μέσα και τρόπους. Συστήνουν Πολιτιστικό σύλλογο με το όνομα «Καππαδοκία» το 1982, ώστε να θυμούνται τον τόπο προέλευσης των προγόνων τους. Στο σύλλογο αυτό συμμετέχουν με χορευτικά τμήματα, γυναικείο και παιδικό. Στα χορευτικά συμμετέχουν με στολές φαρασιώτικες, σύμφωνα με τα έθιμα και τις ενδυματολογικές συνήθειες της περιοχής που ζούσαν στα Φάρασα. Σύστησαν χορωδιακό τμήμα με τούρκικα τραγούδια, τη διάλεκτο που έφεραν οι δικοί τους από την Τουρκία και συμμετέχουν σε διάφορες εκδηλώσεις, διαδίδοντας τα ήθη κι έθιμα, με μουσικά όργανα αντίστοιχα των προγόνων τους. Διοργανώνουν δράσεις με εδέσματα από τα Φάρασα, όπου γίνονται αναπαραστάσεις της φαρασιώτικης κουζίνας, όσον αφορά τον τρόπο μαγειρέματος και παρασκευής των τροφίμων. Ακολουθούν τα βασικά θρησκευτικά έθιμα που είχαν οι παππούδες, όπως αυτό των Θεοφανίων. Οι συνήθειες στο θέμα του γάμου, έχουν τροποποιηθεί σιγά σιγά, τηρώντας κάποιες αρχές τουλάχιστον ως το 1980, μετά όμως αλλάζουν και προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα. Έτσι τα κορίτσια, στις αρχές τουλάχιστον, τα προορίζουν κυρίως για το γάμο, χωρίς να τα ενθαρρύνουν να σπουδάσουν, ειδικά όταν υπάρχουν οικονομικές δυσκολίες.

Καλλιεργούσαν κυρίως βασικές καλλιέργειες, όπως σιτάρι, βρίζα κλπ. Όπου το επέτρεπε το έδαφος, λόγω του ποταμού, καλλιεργούσαν κηπευτικά προϊόντα.

Η εκπαίδευση ήταν κυρίως θέμα που απασχολούσε τα αγόρια, ενθαρρυνόταν σε εύπορες οικογένειες ή μορφωμένες.

11. Συζήτηση

Τα χωριά των Φαράσων – τα οποία είχαν αυξηθεί την περίοδο αυτή, λόγο αύξησης του πληθυσμού - διακρίνονται για τον ελληνικό τρόπο ζωής τους, παρόλο που ζούσαν σε μια περιοχή με πολλές επιρροές, άλλες φορές ηθελημένα αλλά και με τη βία. Έτσι σε κάποια χωριά, όταν τους ζητήθηκε να αλλάξουν πίστη ή γλώσσα, προτίμησαν να αλλάξουν τη γλώσσα, παρά την πίστη τους. Έτσι επικράτησε η τουρκική διάλεκτος και πολλές φορές επηρεάστηκε και ο τρόπος ζωής κι ένδυσής τους. Η ανάγκη επιβίωσης και τους ώθησε να αναπτύξουν έντονο θρησκευτικό και λατρευτικό συναίσθημα. Ειδικά στην Καισάρεια όπου λειτουργούσε η Ιερατική σχολή, χειροτόνησε αρκετούς ιερείς, κρατώντας ενεργό και ζωντανό το Ορθόδοξο Χριστιανικό πνεύμα. Κατάφεραν να διατηρήσουν τα ήθη και τα έθιμα ζωντανά, τραγούδια, και σε ορισμένες περιοχές, όπως το Αφσάρι, το φαρασιώτικο ιδίωμα, με ισχυρές επιδράσεις από την τουρκική γλώσσα (Ανδριώτης, 1948).

Οι καλλιέργειες λόγο του γεωγραφικού και κλιματικού περιβάλλοντος, στηρίχθηκαν κυρίως σε καλλιέργειες που δεν είχαν ιδιαίτερες απαιτήσεις, όπως το σιτάρι, κριθάρι κ.ά., και πάνω σε αυτά στηρίχθηκαν οι διατροφικές τους συνήθειες. Φυσικά, λόγω των οικονομικών δυσπραγιών τους, ίσχυε το καθεστώς της ανταλλακτικής κοινωνίας.

Η εκπαίδευση ενθαρρυνόταν κυρίως στα αγόρια, παρόλο που η περιοχή, ειδικά στην Καισάρεια υπήρχαν σχολές που μπορούσαν να μορφωθούν. Οι εύπορες και μορφωμένες οικογένειες ωθούσαν τα μέλη να μπουν στην διαδικασία αυτή.

Με τη μετάβασή τους στην Ελλάδα μετέφεραν αρκετά ήθη κι έθιμα από την Καππαδοκία. Καταφέρνοντας να μεταδώσουν το συναίσθημα για την Πατρίδα και στα παιδιά τους. Έτσι βλέπουμε απόγονοι δεύτερης γενιάς επισκέπτονται τα χωριά των προγόνων τους.

Η βιβλιογραφία στο συγκεκριμένο θέμα είναι περιορισμένη. Πηγές χρησιμοποιήθηκαν από αρχεία ιδιωτών. Χρησιμοποιήθηκαν συνεντεύξεις Φαρασιωτών, οι οποίοι έχουν φύγει από τη ζωή και για αυτό ήταν δύσκολη η συγκέντρωση και καταγραφή των πληροφοριών. Δυστυχώς έχουν χαθεί στοιχεία που μπορούσαν να δώσουν οι πρόσφυγες πρώτης γενιάς.

12. Συμπεράσματα

Οι Πετρανιώτες σέβονται και τιμούν τη ζωή και τα έθιμα των προγόνων τους. Κρατήσαν αρκετά ήθη κι έθιμα που προσδίδουν την εθνική τους ταυτότητα. Μάλιστα υπάρχει έντονο το συναίσθημα να βιώσουν και να επισκεφτούν τα μέρη που έζησαν οι πρόγονοί τους. Ακολούθησαν παραδόσεις και τακτικές, όπως στο να διατηρούν τις παραδοσιακές διατροφικές συνήθειες, έθιμα που δείχνουν το θρησκευτικό τους πνεύμα και χαρακτήρα. Το έθιμο των Θεοφανίων διατηρείται σήμερα όπως και παλαιότερα. Η τουρκική γλώσσα συνεχίζεται μέσα από πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπου ακούγονται τουρκικά τραγούδια και μέσα από το χορωδιακό τμήμα που λειτουργεί από το 1992. Στο παρελθόν έχουν γίνει μάλιστα προσπάθειες από το Σύλλογο να γίνουν μαθήματα φαρασιώτικης διαλέκτου, οι οποίες όμως δυστυχώς δεν απέδωσαν.

Η εκπαίδευση ενθαρρύνεται πλέον, πέρα από το βασικό επίπεδο, παρόλο που πριν από λίγα χρόνια ήτα υποτονική, ακολουθώντας τα δρώμενα στην Ελλάδα, σε κάθε παιδί στην οικογένεια. Αλλάζοντας το χαρακτήρα που είχε παλαιότερα η οικογένεια.

Οι κάτοικοι ασχολούνται με τις καλλιέργειες που είχαν οι παλιοί, όπως παραγωγή σκόρδων, σιτηρών, αλλά προσαρμόστηνκαν κι ένταξαν νέες, όπως είναι η παραγωγή του κρόκου.

Έτσι λοιπόν μπορεί να ειπωθεί, ότι παρόλες τις αντίξοες και δύσκολες συνθήκες που βίωσαν οι Φαρασιώτες, στην περιοχή της Τουρκίας και στη μετάβασή τους στην Ελλάδα, κατάφεραν να διατηρήσουν τον ελληνικό χαρακτήρα και την πίστη τους, με πείσμα και αγάπη για την πατρίδα τους. Κατάφεραν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, που μόνο εύκολα κι ευχάριστα δεν ήταν. Μπόρεσαν να σταθούν στα πόδια τους, να προσαρμοστούν, να διατηρήσουν αλλά και να αναδείξουν τον πολιτισμό τους μέσα από διάφορες δραστηριότητες κι εκδηλώσεις.

13. Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Θα ήθελαν να προτρέψω ώστε να εμπλουτιστεί η Σύγχρονη Ιστορία με τις μαρτυρίες των προσφύγων, το ιδίωμα, τα ήθη κι έθιμα και τις συνήθειες του κάθε τόπου στη χώρα μας. Προσδίδοντας την ιστορική και πολιτισμική ταυτότητα του τόπου ξεχωριστά. Ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα ποιοι είμαστε, από πού ήρθαμε και πώς σκεφτόμαστε το μέλλον μας. Κι όλα αυτά κόντρα στο φαινόμενο της Παγκοσμιοποίησης. Είναι ανάγκη αλλά και δικαίωμα του κάθε ανθρώπου, να ξέρει την καταγωγή και τον πολιτισμό του. Το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας έχει ελάχιστα διερευνηθεί ως προς την οργάνωση και τη δομή του πληροφοριακού υλικού που παρουσιάζεται. Καλύπτει το κενό της ελλιπούς ενημέρωσης και ίσως αποτελέσει ένα βοήθημα εύχρηστο και αποδοτικό για όποιον θελήσει στο μέλλον να ασχοληθεί με συναφή θέματα και μελέτη.

14. Βιβλιογραφία

14.1 Ελληνόγλωσσες

Αθανασοπούλου, Α. (2002). *Οι διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων.* Τόμ. Β΄, Πολιτιστικό πλαίσιο. Πάτρα: ΕΑΠ.

Αναστασιάδης, Β. (1976). *Η σύνταξη στο Φαρασιώτικο ιδίωμα της Καππαδοκίας, Σε σύγκριση προς τα υπόλοιπα ιδιώματα της Μ. Ασίας, καθώς και προς την Αρχαία, τη Μεσαιωνική και τη Νέα Ελληνική Γλώσσα.* (Διατριβή επί Δικτακτορία που υποβλήθηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωάννινων. Τμήμα Φιλολογίας). Θεσσαλονίκη: Ελληνικό Ίδρυμα Εξυπηρετήσεως Ελληνικών Πανεπιστημίων.

Αναστασιάδης, Β. (1975). Ιστορία και γλώσσα της Καππαδοκίας και το ιδίωμα των Φαράσων. *Μικρασιατικά Χρονικά*, σελ. 16, 150-184.

Αναστασιάδης, Β. (1994). Μερικά ακόμη συντακτικά φαινόμενα στο γλωσσικό ιδίωμα των Φαράσων της Καππαδοκίας. *Modern Greek Dialectology,* σελ. 1, 11-43.

Ανδριώτης, Ν. (1948). *Το γλωσσικό Ιδίωμα των Φαρασιωτών*. Αθήνα: Ίκαρος.

Απόφαση ΓΠ−191 της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ (ΦΕΚ 698/2014, σελ. 10547, α/α 3455): Τροποποίηση της Απόφασης με αριθμό 11247/28.12.2012 (ΦΕΚ 3465/Β΄/28.12.2012) και θέμα «Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού−Κατοικιών 2011 που αφορούν στο Μόνιμο Πληθυσμό της Χώρας .

Βορεόπουλος, Π. (2018). *Η παιδεία στην Καππαδοκία από την αρχαιότητα ως την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1924.* Θεσσαλονίκη: Έκδοση Μουσείου Προσφυγικού Ελληνισμού Ιεράς Μητροπόλεως Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως.

Δημόπουλος, Ι.Δ. (1994). *Τα παρά τον Αλιάκμονα εκκλησιαστικά.* Θεσσαλονίκη: εκδ. Ιεράς Μητρόπολης Κοζάνης.

Διάταγμα περί μετονομασίας κοινοτήτων και συνοικισμών 6 (ΦΕΚ 18Α-01/02/1927): Άρθρο 1 και 5 του Περί μετονομασίας κοινοτήτων και συνοικισμών.

Ζιώγου, Α. Γεώργιος (1992). *Ιστορική μελέτη του Κρόκου Κοζάνης.* Κοζάνη: [χ.ε.].

Θεοδωρίδη, Θεόδωρου Πρωτοπρεσβύτερος (1988). Βαρασιώτικα Τραγώδε. *Μικρασιατικά χρονικά,* τόμος δέκατος όγδοος. Αθήνα, σελ. 41-44.

Καμαρούδης, Σ. Ε. (2015). *Γλωσσών Περιήγησις: Οι γλώσσες του κόσμου και η ελληνική.* Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλη.

Καμαρούδης, Σ.Ε. (2013). *Ειδική Επιστημονική Τεχνογραφία, Πορτολάνος-Portulan.* Θεσσαλονίκη: Αντ. Σταμούλης.

Κ.Μ.Σ., επιμέλεια Μουρέλος, Γ. (1982). Η Έξοδος. Τόμος Β΄. *Μαρτυρίες από τις επαρχίες της κεντρικής και νότιας Μικρασίας*. Αθήνα: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Αθήνα: Κ. Μιχαλάς Α.Ε. για λογαριασμό του ΚΜΣ.

Κυριακίδου – Νέστορος, Α. (1975). Η ελληνική λαογραφία στη σύγχρονή της προοπτική. *Λαογραφικά Μελετήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ολκός, σελ. 86-110.

Κυριακίδου-Νέστορος, Α. (1994). *Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας. Κριτική ανάλυση.* Αθήνα: Εταιρία Σπουδών Νεοελληνικού πολιτισμού και Γενικής Παιδείας.

Κυριακίδου Νέστορος, Α. (1975). Λαογραφία: Η ουσία και η μέθοδος. *Λαογραφικά Μελετήματα.* Αθήνα: Εκδόσεις Ολκός, σελ. 102-104.

Λεβίδης, Α. (1899). *Αι εν Μονολίθοις Μοναί της Καππαδοκίας και Λυκαονίας.* Κωνσταντινούπολη: Τύποις Αλεξάνδρου Νομισματίδου.

Μεγδάνης, Χαρίσιος Δ., 1768-1823. Εγχειρίδιον περί Κοζάνης και περί κωμών της, [χειρόγραφο].
http://www.kozlib.gr/collections/view.php?id=X127

Μελάς, Σπύρος (1972). *Οι πόλεμοι του 1912-13*. Αθήνα: Μπίρης.

Μερλιέ, Μ. (1948). *Το Αρχείο της Μικρασιατικής Λαογραφίας*. Αθήνα: Ικαρος.

Παπαδόπουλος, Ε. (2009). *Πετρανά, ιστορικά, λαογραφικά στοιχεία, μαρτυρίες.* Κοζάνη: χ.ό..

Πολίτης, Ν. (1909). Λαογραφία. Περιοδικό *Λαογραφία*, τόμος 1, σελ.3-17. (https://ia800202.us.archive.org/22/items/laographia01hell/laographia01hell.pdf, τελευταία πρόσβαση στις 20/06/2020).

Σιαμπανόπουλος, Ε. Κωνσταντίνος (1993). *Ο νομός Κοζάνης*. Κοζάνη: Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης.

Τσούρα, Α. (2012). *Χοιροσφαγία: Ένα έθιμο και η παιδευτική του διάσταση* (Doctoral dissertation). , (https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/6541/1/xoirosfagia.pdf, τελευταία πρόσβαση στις 20/06/2020).

14.2 Ξενόγλωσσες

Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom* (Vol. 2). J. Murray.

14.3 Δικτυογραφία

Γεωγραφικός προσδιορισμός Πετρανών. Ανακτήθηκε από: https://web.archive.org/web/20190322124723/https://cityofkozani.gov.gr/web/guest/petrana.

Εκδήλωση Γαβούστιμα στα Πετρανά Κοζάνης. Ανακτήθηκε από: https://emvolos.gr/22-23-αυγούστου-17ο-γαβούστιμα-καππαδοκών-σ/.

Kozanimedia (2014, 22 Αυγούστου) ΓΑΒΟΥΣΤΙΜΑ 2014 ΠΕΤΡΑΝΑ 2. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=L03zlXEQFl0.

Εκδήλωση γιορτή σκόρδου (2018, 21 Ιουλίου) στα Πετρανά Κοζάνης. Ανακτήθηκε από: https://www.ypaithros.gr/erxetai-1o-festival-skordou-petrana-kozanis/.

Ιστορική αναφορά στα Πετρανά. Ανακτήθηκε από:

Καλλιανιώτης (2018, Μάρτιος 11) Τα Πετρανά Κοζάνης, από ψηλά – Χθεσινή (10/3) λήψη με drone (Βίντεο). kozan.gr. Ανακτήθηκε από: http://kozan.gr/archives/97781

https://www.kozanilife.gr/2020/05/14/φονευθέντες-από-το-εαμ-κκε-στην-επαρχί/.

Στεγαστική αποκατάσταση σεισμόπληκτων Μάιος 1995. Ανακτήθηκε από: 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αντισεισμικής Μηχανικής & Τεχνικής Σεισμολογίας 5–7 Νοεμβρίου, 2008 Άρθρο 2076, Το πρόγραμμα στεγαστικής αποκατάστασης σεισμοπλήκτων με παροχή έτοιμων τυποποιημένων κατοικιών. Σεισμοί Γρεβενών-Κοζάνης, 1995 Housing the homeless in permanent standard units in private lots. The 1995 Grevena-Kozani (N. Greece) earthquake, Κλαίρη Μουστεράκη , Μιράντα Δανδουλάκη, Γιώργος Συμεωνίδης. Ανακτήθηκε από:

http://library.tee.gr/digital/m2368/m2368_mousteraki1.pdf.

Τουρκικές λέξεις στο Φαρασιώτικο ιδίωμα. Ανακτήθηκε από:

https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/deltiokms/article/view/2630/2395.

Χάρτης επαρχιών στη Μ. Ασία. Ανακτήθηκε από:

https://enromiosini.gr/arthrografia/καππαδοκια/.

The Asia Minor and Pontos Hellenic Research Center, Inc. (2013). The Genocide of the Ottoman Greeks 1914-1923 A Teaching Guide. Ανακτήθηκε από: https://hellenicresearchcenter.org/wp-content/uploads/2016/04/TG-1-Genocide-of-Ottoman-

Greeks.pdf?fbclid=IwAR1X9612qxaLSdaieARoe4UeRkmXa3ZufuJmVXGqZ7HcaWcXF0S7a7BqUyc.

Χάρτης των Πετρανών Κοζάνης: Ανακτήθηκε από:

Terra Mapping the Globe Ltd, Esri, HERE, Garmin, NGA, USGS. Ανακτήθηκε από: https://cityofkozani.gov.gr/chartes.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

i. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

αγιλατίζω (agilamak) = δηλητηριάζω

ατσιστιέω (acimak) = πονώ

βαλελίκι = Διοικητική περιφέρεια

γελέκι = είδος πουκαμίσου

καϊμακαμλίκι = Αποτελεί μια διοικητική διαίρεση που χρησιμοποιήθηκε αρχικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και έπειτα από τα διάδοχα κράτη της αυτοκρατορίας. Η λέξη προέρχεται από οθωμανική τουρκική γλώσσα και σημαίνει "διοίκηση" και συχνά μεταφράζεται ως "επαρχία", "υπο-επαρχία" ή "δικαστική περιφέρεια".

Κιοϊνέκ = φοριόταν από μέσα, είδος εσωτερικής φανέλας στην ανδρική ενδυμασία

μουδουρλίκι = Οθωμανική διοικητική μονάδα στην Ύστερη Οθωμανική περίοδο, υποδιαίρεση του καϊμακαμλικιού, με διοικητή το μουδίρη ή μουδούρη

μουτεσαριφλίκι = Διοικητική υποδιαίρεση του σαντζάκιου (σαν υποπεριφέρεια)

μουχταρλίκι (muhtarlık) = κοινότητα

σαλβάρι = βράκα, είδος παντελονιού της ανδρικής ενδυμασίας

σάκο = είδος σακακιού της ανδρικής ενδυμασίας

ταντούρι = γάστρα που έψηναν το φαγητό

τεπελίκι = είδος γυναικείου καπέλου, κοντό

τόνι = σώβρακο, ανδρική ένδυση

τσουλμέκι = πήλινο σκεύος που χρησιμοποιούταν στη μαγειρική

σάγια = φόρεμα μακρύ με δυο σχισίματα στο πλάι, στη γυναικεία ενδυμασία

ii. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Εικόνα 6. *Φωτογραφικό υλικό της εποχής μετά την εγκατάσταση, μουσικό όργανο Ούτι παίζει ο Τιμόθεος (γεννήθηκε στο Σατή των Φαράσων το 1912 και απεβίωσε στα Πετρανά το 1982). Πηγή: Παπαδόπουλος (2009).*

Εικόνα 7. *Φωτογραφικό υλικό με μουσικό όργανο Νταούλι.*

Πηγή: Προσωπικό Αρχείο της Καραγκιόζη Αναστασίας.

Εικόνα 8. *Φωτογραφικό υλικό της χορωδίας των Πετρανών Κοζάνης.*

Πηγή: Kozanitv.gr (2018, 20 Δεκεμβρίου). Ανακτήθηκε https://kozani.tv/index.php/57652-πραγματοποιήθηκε-η-χριστουγεννιάτικη-εκδήλωση-στα-καπη-του-δήμου-κοζάνης-φωτογραφίες.html

Εικόνα 9. *Φωτογραφικό υλικό από αναπαράσταση καθημερινής ζωής Φαρασιωτών γυναικών – παρασκευή τραχανά, στην αυλή του Καραγκιόζη Ιωάννη .*

Πηγή: Αρχείο Πολιτιστικού Συλλόγου Πετρανών.

Εικόνα 10. *Φωτογραφικό υλικό από την εκδήλωση Γαβούστιμα 2014, Καππαδοκικό συναπάντημα στα Πετρανά Κοζάνης.*

Πηγή: Kozanimedia (2014, 22 Αυγούστου) ΓΑΒΟΥΣΤΙΜΑ 2014 ΠΕΤΡΑΝΑ 2. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=L03zlXEQFl0.

Εικόνα 11. *Φωτογραφικό υλικό από την εκδήλωση Γαβούστιμα 2014, Καππαδοκικό συναπάντημα στα Πετρανά Κοζάνης.*

Πηγή: Kozanimedia (2014, 22 Αυγούστου) ΓΑΒΟΥΣΤΙΜΑ 2014 ΠΕΤΡΑΝΑ 2. Ανακτήθηκε από: https://www.youtube.com/watch?v=L03zlXEQFl0.

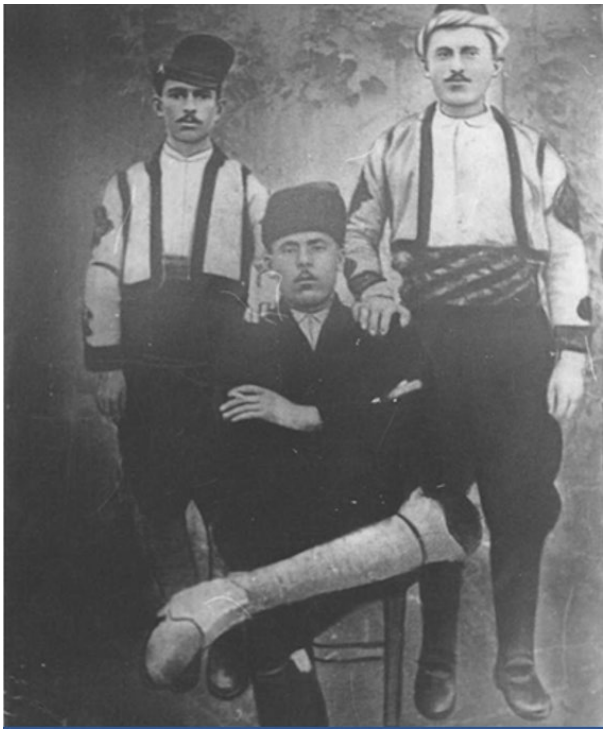

Εικόνα 9. *Φωτογραφικό υλικό τρόπου ένδυσης της εποχής Φαρασιωτών – αριστερά Καραγκιόζης Ελευθέριος, Συμεωνίδης Ανδρέας και Ασλανίδης Λεωνίδας.*

Πηγή: Παπαδόπουλος (2009).

Εικόνα 10. *Φωτογραφικό υλικό από προσωπικό αρχείο. Γάμος του Καραγκιόζη Χαράλαμπου (1929-2004) από τα Πετρανά Κοζάνης και της Ευγενίας Καραγκιόζη γεννημένη το 1937 στο Ροδίτη Κοζάνης, με καταγωγή των γονέων τους από το Μπεσκαρντάς, το έτος 1958. Ο ιερέας που τέλεσε το μυστήριο είναι ο π. Παυλίδη Κοσμά από το Αφσάρι Φαράσων (1877-1960).*

Πηγή: Προσωπικό αρχείο της Καραγκιόζη Ιωάννας.

Εικόνα 11. *Φωτογραφικό υλικό από προσωπικό αρχείο. Τριανταφυλλιά Αλεξιάδου από το Μπεσκαρντάς Αδάνων (1918-2004).*

Πηγή: Προσωπικό αρχείο της Καραγκιόζη Ιωάννας.